

Zin in Werk

Interviews met 5 bekende Nederlanders over Zingeving in hun Werk

2002 - 2003
Jolein Baidenmann

Interviews

JORT KELDER	4
MAARTEN VAN ROOZENDAAL & MARTIN BRIL	8
CATHERINE KEYL.....	17
STEF BOS	21

Voorwoord

Toen ik in 2000 van de één op de andere dag mijn baan als advocaat bij een Amerikaans consultancybedrijf had opgezegd, durfde ik maar aan weinig mensen te bekennen dat ik een pittige burn-out en depressie had. Liever zei ik dat ik ontslag had genomen om een boek te schrijven. De titel van het boek wist ik al: Zin in Werk. Het moest een boek worden met interviews met bekende Nederlanders, over hoe zij de bezieling in hun werk vonden. Maar natuurlijk was ik op dat moment veel te ziek om daar mee aan de slag te gaan.

Uiteindelijk had ik in 2002 weer de energie om interviews te houden. Ik benaderde een paar mensen, die ik fascinerend vond. Nog steeds denk ik met warme gevoelens terug aan mijn contacten met Stef Bos, op wie ik stiekem verliefd was. En volgens mij was het tijdelijk wederzijds 😊. En wat een indruk heeft Maarten van Roozendaal op mij gemaakt, in al onze gesprekken (want met hem ben ik later nog weleens in de kroeg doorgezakt). Helaas is Maarten niet meer in leven, net als Martin Bril. Twee prachtige mensen. Te vroeg dood. Ik wilde hen bewust samen interviewen, ook al hadden zij elkaar nooit eerder gesproken, omdat ik dacht dat het een mooie dynamiek zou opleveren. En dat deed het.

Toen ik deze interviews in 2004 vervolgens voorlegde aan een bevriend uitgever, kreeg ik een vernietigende reactie. Deze interviews hadden volgens hem niets met journalistiek van doen, waren inhoudelijk oppervlakkig en niemand zat op deze zelfverheerlijking in de vorm van een boek te wachten. En daar zat ongetwijfeld iets in. Maar niet alles. Maar ik was nog geen dertig en liet me uit het veld slaan. Teleurgesteld gaf ik mijn boek op. Een paar van deze interviews kon ik in verkorte vorm laten plaatsen in het Tijdschrift Happinez, wat toen nog redelijk nieuw was. En ondertussen begon ik met een nieuw stuk van mijn leven.

Na de dood van Martin in 2009 en later Maarten in 2013 moest ik weer aan de interviews denken. En uiteindelijk heb ik ze er begin 2017 weer bij gepakt. En bij nader inzien vind ik het nog steeds mooi, grappig en open materiaal, zonde om te laten liggen.

Het is raar om je te realiseren dat deze mensen toen bijna allemaal jonger waren dan ik nu ben.

Sommige stukken zijn profetisch. Twee van hen voorspellen de maatschappelijke uitdagingen rondom migratie en cultuur. Interessant om in retrospectief te lezen.

Dus hierbij, voor de liefhebber, de interviews die ik toen mocht hebben met 5 bijzondere en inspirerende mensen.

Jolein Baidenmann
Maart 2017

Jort Kelder

‘Alleen van die kleine krabbelaars -het derde echelon- is geld de drijfveer, nooit van de echte top.’

Jort Kelder heeft het druk, in zijn werk en in zijn hoofd: ‘Ik heb eigenlijk helemaal geen tijd voor diepere dingen. Waarom heb ik ook al weer ja gezegd tegen dit interview?’ Een humoristische man, die kleiner is dan hij op televisie lijkt en een verrassend bescheiden kant heeft. In harmonie met de hectische energie op de Quote-redactie in de binnenstad van Amsterdam - ‘Ik heb niet eens een eigen kamer’- praat hij over zijn no-nonsense opvoeding, het selfmade imago en leidinggeven.

‘Ik ben heel calvinistisch opgevoed. Heb dus ook een soort ingebakken bescheidenheid. Ik en mijn twee oudere broers zijn, zonder dat dat ooit is uitgesproken, tot een soort carrièremachines gemaakt. Mijn broers zijn zeer succesvol, allebei. Veel meer dan ik. Ik ben een beetje het zwarte schaap van de familie. Dat is echt zo, in financieel en carrière opzicht ben ik, vergeleken met de anderen, een absolute loser.’

Vinden zij dat ook?

‘Weet ik niet, daar wordt niet over gepraat. Succes of falen is bij ons in het gezin geen gespreksonderwerp. Daar heb je het niet over.’

‘Ik ben een beetje het zachte schepseltje van de familie. In het milieu waarin ik ben opgegroeid -en dat was niet eens een religieus milieu- is gevoelens tonen volkomen onmogelijk. Vooral voor mijn moeder. Ik heb mijn moeder nog nooit zien huilen. Pijn bestaat niet. Als je pijn hebt, slik je dat weg. Daar lul je niet over. Geestelijk of fysieke pijn, je draagt het zwijgzaam. Je slikt niet eens een pilletje, ben je gek.’

‘Ze hebben zich weleens zorgen over me gemaakt. Eerst fysiek, omdat ik een klein zwak jongetje was. En later vonden ze me te uitgesproken in m’n mening en een beetje extreem. En dat is, als het plan is dat je carrière gaat maken bij een gewoon bedrijf, wel een probleempje.’

Hoe ga jij om met je zachte kant?

‘Die is nu aanwezig dan vroeger. Ook omdat ik veel privé-shit op mijn pad heb gekregen. Ik was natuurlijk al lang een zacht iemand, mensen die me kennen wisten dat wel. Maar het is wel weer duidelijker geworden, toen ik zoveel pijn had afgelopen jaar. Ik ben heftig verliefd geworden op een ander. Zo heftig dat ik het uitmaakte met mijn vriendin, waar ik al twaalf jaar wat mee had. Het stomme is, ik heb het mezelf aangedaan.

Ik heb een enorme neiging tot zelfdestructie. Ik kon niet anders. Ik zat niet goed in m'n vel. Het gebeurde op een zwak moment.'

Ben je een energiek mens?

'Tja, ik ben hyper. Ik ben moeilijk in de hand te houden, ook voor mezelf. Maar ik kan nu iets beter relaxen dan vroeger.'

'Ik kan ook hard werken. Dat maakt het makkelijk om in je werk te vluchten. Dat heb ik bijvoorbeeld gedaan toen ik m'n relatie saai vond. Dat heb je vaak na een jaar of tien. Dat was niet zo handig.'

'Aan de andere kant: ik vind mezelf ook heel traag en saai. Privé ben ik bijvoorbeeld helemaal niet zo'n uitgaanstype. Ik had gister zo'n Supperclub-party en dan denk ik op het laatste moment: ik ga maar niet. Dan moet ik hip lopen doen en daar heb ik helemaal geen zin in. Ik heb ook nog nooit een pilletje geslikt of drugs gebruikt. Dat heb ik echt helemaal niet nodig.'

Hoe zie jij jezelf?

'Ik ben geen groepsmens. Ik hoef er niet zo nodig bij te horen. Ik wil het altijd zelf doen. Ik voel me ook niet lekker in groepen, daarin kan ik niet floreren. Zeker niet als er een groepseenheid gevormd moet worden.'

'Ik weet wat ik wil. Ik geloof niet dat ik een ouwelijk type ben, maar wel bijdehand en in dat opzicht vroegoud. En ik ben nooit tevreden, altijd ontevreden over wat ik maak.'

'Ik vind het ook lastig om nee te zeggen. Dat is geen vorm van ijdelheid, maar een kwestie van niet onaardig willen zijn. Aardig gevonden willen worden.'

Peinzend: 'Dat is erg. Het zit er toch nog te veel in, aardig gevonden willen worden. Wat ken ik mezelf toch slecht. Ik weet al die dingen van mezelf niet. Al die paradoxen. Is het erg om gecompliceerd te zijn?'

Imago

Ben jij een 'rolmodel'?

'Het rolmodel van de materialistische workaholic, dan. Voor de jongetjes die snel omhoog willen, veel geld willen verdienen, is Quote de wereld van het succes. En ik ben daar de verpersoonlijking van. Ik cultiveer dat ook. Beter een imago dan geen imago: een draufgängerig type in een wereldje van succesvolle mensen.'

'Terwijl ik juist helemaal niet heb gekozen voor een snelle carrière om het geld en de status. Ik ben journalist en heb een creatief beroep gekozen in een vrije omgeving. Dus het is een hele rare misvatting om mij met mijn imago te verwarren.'

'Ik lijk op tv een ruziemaker, maar dat ben ik helemaal niet. Ik ben veel zachter dan ik daar overkom. Op het scherm speel ik een bepaalde rol, die me overigens goed ligt. Maar daar word ik ook in gedwongen. Dat is de werking van televisie. Het haalt het beste en het slechtste in je naar voren. Mooie mensen worden er heel mooi gemaakt en lelijke mensen - ook qua karakter- worden er heel lelijk gemaakt. Televisie is altijd op zoek naar extremen. Ik word dus altijd uitgenodigd om de rechtse bal te spelen, terwijl ik in het dagelijkse leven helemaal niet zo rechts ben.'

'Het rare is ook, ik krijg bijna nooit banen aangeboden. Mensen denken dat ik een soort fragmentatiebom in een bedrijf ben, die alles omver haalt. Wild, arrogant, dat imago heb ik en het snelt me vooruit. Terwijl dat imago dus niet de realiteit is. Maar goed, het is ook wel mooi. M'n imago bepaalt ook gedeeltelijk mijn succes.'

Spiritueel

Wat denk je dat het doel van het leven is?

'Het doel van het leven, als het al ergens toe leidt of nut heeft, is misschien het ontplooiën van je talenten. Je moet op zoek gaan naar wie je bent en wat bij je past. Ik ben heel gelukkig met wat ik doe. Dit past bij mij, media in brede zin.'

Geloof je in spiritualiteit?

'Al die termen die daarmee te maken hebben, verlichting en bevrijding, klinken me vaak te esoterisch. Terwijl ik op zich misschien wel in dezelfde dingen geloof.'

Waarom heb je wat tegen esoterie?

'Dat komt door de opvoeding van mijn vader. Mijn vader komt uit de scheepvaart en dat is een behoorlijk weinig new age wereldje. Met die mentaliteit ben ik heel direct opgevoed.'
'Ik vind het ook een vorm van decadentie, dat we het niet meer over geld hebben. Ik vind die verlichting prima, maar dan wel met respect voor commerciële waarden. Want dat geld is nodig om nieuwe dingen te maken en om mensen een goed gevoel te geven. Mensen willen graag bij een succesvol bedrijf te werken. Succes is een stimulus. Mensen willen niet bij een groep *losers* horen. Als een club slecht loopt, levert dat alleen maar negatieve energie op.'

Wat betekent succes voor jou?

'Succes is een creërende factor, een motor van vernieuwing. Ik vind het jammer dat de internethype over is, omdat de culturele vernieuwing daarmee in zekere zin tot een stop is gekomen. Het was natuurlijk ongekend, jonge mensen die eigen bedrijven gingen oprichten en daar geld voor kregen.'

'Ik wil vrijheid en daarom is succes belangrijk. En succes is ook lekker, dat geef ik toe. Uiteindelijk is iedereen op zoek naar respect, naar waardering. En succes is daar een uiting van. Succes is een vorm van ijdelheid.'

Wat wil je de wereld meegeven?

'Als kleine puber had ik al een enorme interesse voor de wereld om mij heen. Bemoeizucht, bedenken hoe het anders moet. Ik ben heel erg politiek betrokken, altijd geweest. Ik heb daaruit wel een idee gedestilleerd over hoe een bedrijf moet werken. Hoe de cultuur moet zijn. Het is me wat dat betreft gelukt om de wereld een stempeltje van mij te geven. Mijn energie kruipt bijvoorbeeld bij Quote wel rond; de energie van vrijheid.'

Quote

Hoe run jij Quote?

'Ik ben geen hiërarchisch leider. Ik werk graag met mensen waar ik tegen op kan kijken, waar ik op één of andere manier jaloers op kan zijn. In de zin van: dat had ik ook wel goed willen kunnen. Ik werk met extreme mensen. Dat is soms heel moeilijk.'

‘Maar ik heb geen zin in volgzaam types. Dit vak is een vak voor onafhankelijke mensen die tegen de stroom in durven gaan. Die los van de groep durven te staan. Als je dat niet in je hebt, ben je niet geschikt voor mijn soort journalistiek. En uit de strijd met al die karakters, die eigenwijze mensen, komt elke keer iets beters voort. Ik hou van mijn werknemers. Van bijna allemaal.’

‘Hiërarchisch werken is heel makkelijk, een angstcultuur opzetten. Maar je moest eens weten hoeveel moeite het kost om hier vanuit vrijheid en verantwoordelijkheid goede kwaliteit neer te zetten.’

‘Ik vind inefficiëntie een onderdeel van het leven. Daarom vind ik het ook zo belangrijk om met Quote midden in de stad te zitten. Dat is het leven. Heb je respect voor de mensen die voor je werken; wil je erkennen dat werk niet een straf is; zie je werk niet als een verplichting, maar loopt het eigenlijk naadloos in je privéleven over; zie je het als een kans om leuke dingen te doen. Dat is de mentaliteit waarmee ik wil werken. Als een werkplek je bevalt kan het een tweede, zo niet eerste huis worden.’

Wat vind je mooi aan het snelle Quote-wereldje?

‘Ik heb respect voor ondernemers die vaak al vanaf hun studententijd bezig zijn met hun passie. De drijfveer bij die mensen is bijna nooit geld. Het gaat om de behoefte om te creëren. Ik vind hun passie leuk en het feit dat ze vaak onmogelijke, onredelijke idioten zijn.’
‘Ik hou niet van die grote bedrijven waar mensen alleen maar bang zijn voor hun baantje en met hun ellebogen werken. Al die zestigers die daar op hun vaste functies zitten. Ik denk dat er weinig vernieuwende zestigplussers zijn. Die mensen zijn toch binnen grote bedrijven opgevoed, twintig of dertig jaar lang, die denken geconditioneerd en hiërarchisch. En dat weten ze niet eens van zichzelf. Alleen van die kleine krabbelaars -het derde echelon- is geld de drijfveer, nooit van de echte top. Want zo’n Burgmans of FitzGerald bij Unilever, die kijken ook naar dat hiërarchische gedoe met een glimlach. Als je namelijk eenmaal echt aan de top bent, hoef je niet meer hiërarchisch te denken, want dan ben je er al. Dan heb je het niet meer nodig.’

Wordt het niet eens tijd voor iets anders dan Quote?

‘Ik vind het moeilijk om Quote los te laten. Maar dat moet ooit eens voor mijn ontwikkeling.’

Presteer jij altijd op je toppen?

‘Ik heb het een tijd geleden, toen het privé niet florissant liep, minder goed gedaan. Dat geef ik toe. Het had z’n weerslag op m’n werk. Anderhalf jaar gedoe, concentratieverlies en minder hard werken. Dat was heel vervelend, voelde heel onbevredigend. Maar tegelijkertijd wist ik dat het niet anders kon. Dat heb ik nu wel weer goed gemaakt, geloof ik.’

‘Ik maak ook weleens fouten. Zo heb ik laatst voor het eerst in mijn leven iets gedaan op werkgebied waar ik totaal niet achter stond. Ik had het geld nodig. Ik wist, dit is niet goed. En ik weet nu –denk ik- hoe iemand in een loonslavenbestaan zich voelt. Dat doe ik dus nooit meer. *Never* concessies voor geld. Nooit geen ziel aan de duivel.

Het erge is, maak je iets moois, dan kijkt er geen hond. Maak je bagger dan kijkt iedereen. Dat is dus televisie: massacultuur. Ik merk dat ik daar los van ben. Het kan me geen reet schelen wie er naar me kijkt. Ik wil selectiever zijn in wat ik doe. En meer voor mezelf kiezen.’

Maarten van Roozendaal & Martin Bril

Martin: *Over emoties praat ik heel zelden. Een vriend van me zegt, als mensen aan hem vragen: 'Hoe is het met jou', altijd: 'Financieel goed, emotioneel een wrak'. En daar zit een kern van waarheid in.*

Maarten: *Met liedjes en teksten val je geen land aan, of verander je de wereld niet, maar het maakt je verantwoordelijkheid niet minder groot. Ik vind dat ik erg op moet passen dat ik geen gevoelens losmaak die slecht kunnen zijn voor alle mensen.*

Ze zitten wel vaker in de lounge van Hotel L'Europe, voor interviews. Maarten en Martin. En ze kennen elkaars werk wel. Maar dit is de eerste keer dat ze samen geïnterviewd worden. We beginnen met het bestellen van drinken. Maarten neemt wijn, Martin thee.

Martin: Ik ben een aantal jaren geleden gestopt. Ik ben alcoholist, zou je kunnen zeggen. Soms mis ik het, meestal niet.

Maarten: Ik drink nog wel. Maar je krijgt een hekel aan jezelf als je teveel drinkt.

Martin: Ik heb een lastig jaar achter de rug. Ik heb nog een tijd in het ziekenhuis gelegen. Het was niet zo heel erg. Kanker.

Dat is meestal een ouderdomsziekte. In jouw geval dus niet. Hoe oud ben je?

Martin: Ik ben nu 42.

Maarten: Ik ben 40. Ik ben 't nog aan 't ontwikkelen.

Martin: Maar je vergeet erge dingen ook weer makkelijk.

Maarten: Goed is dat. Wat hebben mensen toch een geweldig zelfregulerend vermogen. Gelukkig kan je pijn vergeten.

Martin: Ik vind het in het algemeen veel leuker om 40 te zijn dan 20. Mijn absolute leeftijd komt nog, denk ik.

Maarten: Ik denk dat je absolute leeftijd komt op het moment dat je sterft.

Maarten, een paar jaar geleden zag je er wat minder uit?

Maarten: Dat kan morgen ook weer zo zijn. Het ligt er gewoon aan. Maar het is wel een hele tijd heel slecht met me gegaan. Ik was niet erg gelukkig. Dat zag je ook aan me. Ik heb een hele fobische tijd gehad, omdat ik angstig was. Als ik in een groep mensen zat, was ik bang dat ik een hersenbloeding zou krijgen, out zou gaan, of dat er iets anders zou gebeuren. Ik heb heel vaak meegemaakt dat alles ging tolleren. De normale fobische depressieve klachten. Toen was ik me voortdurend aan het overleiden. Dat is niet overgegaan, maar ik weet nu wat het is en heb er minder last van en ben er minder bang voor.

Was je ooit bang voor de dood?

Martin: Nee, ben ik niet bang voor. Als kind wel. Ik was voornamelijk bang dat m'n ouders dood zouden gaan.

Maarten: Ik ben erg bang voor de dood omdat ik het helemaal niet weet. Het is zo zinloos om er een gedachte over te ontwikkelen. Ik denk dat mijn manier van daar mee omgaan is om alles te willen delen. Ik wil wat ik zelf bedenken uitventen en toetsen.

Dromen

Wanneer wist je wat je wilde worden?

Martin: Ik wist altijd al dat ik schrijver wilde worden. Omdat ik zo van lezen hield. En dat is eigenlijk een pot nat. Schrijven en lezen, dat zit het dichtst bij elkaar. Ik heb filosofie gestudeerd, dat is erg handig voor mijn vak. Ik heb ook de filmacademie afgemaakt.

Maarten: Ik wist het nog eerder. Voor mijn twaalfde.

Heb je je grote dromen bereikt?

Martin: Nee, ik wil altijd meer en groter. Ben dus verre van tevreden. Maar dat is wel betrekkelijk. Zelfs als je een heel oeuvre achterlaat heb je eigenlijk nog niks. Je hebt er niks aan.

Maarten: Toen ik mijn eerste cd had uitgebracht dacht ik: ik ben klaar. Ik wilde zo graag iets nalaten. Ik dacht: als ik nu onder een auto kom, dan kan ik gaan. Terwijl dat nergens over gaat.

Martin: Vanaf je eerste debuut denk je: het kan altijd beter, de volgende keer gaat beter. Soms terwijl je nog met een werk bezig bent.

Maarten: Ik ben altijd bang dat het slechter wordt.

Waarom ben je geworden wie je nu bent; ofwel wat zit er stiekem achter?

Martin: Je wil natuurlijk gewoon beroemd worden. De beste in je vak worden.

Maarten: Maar ik zou niet verbitterd zijn geweest als ik nu niet op deze positie had gezeten. Ik heb jaren op een kamertje zitten werken. Maar op een gegeven moment had ik het daar mee gehad. Ik was ook zo depressief, ik moest me ergens uittrekken en ik kon kiezen, je maakt je nu van kant, of je gaat nu kijken of je echt wel zo goed bent als je zelf denkt. En ik dacht toen, als je toch zo graag dood wil, kan je net zo goed een paar jaar het risico nemen. En daarmee was ik dus ook een groot deel van mijn onzekerheid kwijt. Want slechter kon het niet gaan.

Martin: Je moet er even doorheen.

Hoe word je een goede artiest of kunstenaar?

Martin: Het gaat niet alleen om creatief talent. Het grootste talent dat je moet hebben, is het talent om je te kunnen ontwikkelen, om geïnteresseerd te blijven en om vertrouwen te hebben in je kunnen. Joost Zwagerman is zo bijvoorbeeld begonnen. Je kunt ver komen met hard werken. Je kunt leren schrijven. En het is ook werken! Het komt nooit aanwaaien. Het is ook een kwestie van kunstjes afkijken van mensen die hetzelfde doen.

Maarten: Voor wat ik doe moet je wel een melancholische aanleg hebben.

Martin: Ik ben wel vrij zonnig, niet een melancholisch mens.

Martin: Ik geloof heel erg in studie en training en dat je werk beter wordt naarmate je ouder wordt. Vanaf het moment dat je kunt uitleggen hoe het moet, begint het eigenlijk pas voor jezelf.

Maarten: Ik schrijf en voer uit. Qua uitvoering word ik ook steeds beter. Kwestie van training. In het schrijven ben ik minder ervaren. Ik vind schrijven vreselijk, maar ik ken niemand in Nederland die het net zo goed kan als ik, dus moet ik het toch zelf doen. Het is ook gewoon een kwestie van het verdoen van je tijd. Doorpielen tot je uiteindelijk wat hebt.

Martin: Inderdaad, je moet durven wachten! Wachten tot je in al dat materiaal iets moois ziet. Dat is het belangrijkste.

Martin: Ik ben een laatbloeiër. Pas na mijn 36 ben ik serieus met mijn werk geworden. Echt zo'n uitgestelde carrière. Mijn carrière is ook een kwestie van mazzel. Alles klikte in elkaar. Ik stopte met drinken. Ik kreeg een wekelijkse column. Er was ooit één keer iemand niet tevreden over een stuk van mij. Toen was ik ook zo vreselijk dronken. Ik had een stuk geschreven over komkommers in de komkommertijd.

Zijn jullie nog weleens onzeker?

Maarten: Heel erg.

Martin: Ja, zolang ik het materiaal niet getest heb.

Maarten: Je wordt een concurrent van jezelf.

Martin: Je bent bang dat mensen denken, nu heb ik het in de gaten wat die vent doet. En dat ze dan hun interesse verliezen.

Maarten: Mijn werk wordt steeds toegankelijker. Maar dat kan je niet dwingen.

Martin: Jij zal ooit nog eens voor de massa worden. Ik heb dat niet, ik heb te maken met ontleding. Kunst blijft trouwens altijd elitair. Maar iedereen wil natuurlijk groter en bekender worden. Kunstenaars die niet voor het grote publiek willen schrijven, daar klopt iets niet mee.

Ik ben nog steeds wel onzeker. Ik kom sterk over omdat ik vrij veel achterhoud. Dat is ook een wantrouwen. Als ik droom denk ik altijd dat ik gepiepeld word. Ik ben erg alert op mensen die me proberen te piepelen. Je bent als mens toch uit op bevestiging, erkenning en warme liefde. Zo zou ik het liefst overal in het land lieve vriendinnen hebben waar ik mee in bed kan liggen.

Maar dat zou je vrouw niet zo fijn vinden.

Martin: Maar die hoeft dat niet allemaal te weten. Maar op die manier warmte en liefde krijgen, dat is eigenlijk mijn ideaal. Ik vind door het land reizen leuk. Daarom hou ik ook van rock en roll. Desnoods ga ik alleen. Wat leidt tot grote melancholie en dat is eigenlijk heel vervelend. Maar ja.

Maarten: Soms ben ik bang dat mensen zich tegen me keren. Dat had ik bijvoorbeeld bij het nummer Red Me Niet. Omdat het te opruiend is. Het gaat dus om meer dan alleen erkenning of gekoesterd willen worden. Het gaat om een reactie uitlokken. Ik heb het gevoel dat als ik dat doe, dat ik dan pas een rol heb ten opzichte van de geschiedenis en de cultuur.

Heb je een verantwoordelijkheid als artiest?

Maarten: Je moet enorm uitkijken wat je doet met macht, als je die hebt. Ik ben een moralist, dat ben ik van nature, dus dat zal ook in mijn werk zitten. Ik wil iets laten gebeuren waarvan ik denk dat het goed is. Maar ik ben voorzichtig. De maatschappij is zo hard geworden. Ik zie dat allemaal niet zo zitten, dus ik wil de machtige mensen in Nederland geen aanleiding geven om me af te kraken. Ik wil er omheen. Ik heb geen spirituele taak in dit leven, of zo. Maar ik heb me wel in dit maatschappelijk leven gemanoeuvreed en ik vind ook dat ik de plicht heb om er zorgvuldig mee om te gaan.

Ik hoef niet Jezus te zijn, daarvoor heb ik te veel minachting voor mensen. Ik vind wel dat ik mijn verantwoordelijkheid heb. Met liedjes en teksten val je geen land aan, of verander je de wereld niet, maar het maakt je verantwoordelijkheid niet minder groot. Ik vind dat ik erg op moet passen dat ik geen gevoelens losmaak die slecht kunnen zijn voor alle mensen.

Martin: Ik denk daar niet eens over na, dat is mijn stijl niet.

Maarten: Dat zei je al, jij wordt nooit boos.

Martin: Nee.

Maarten: Jij bent van de aanvaarding.

Martin: Ik word alleen boos als ik gepiepeld word. Dat is geen wantrouwen, maar een structureel minderwaardigheidsgevoel. Ik word boos in onderhandelingen als ik het idee heb genaaid te worden. Mensen naaien mij dus ook niet, want dan word ik vreselijk boos.

Maarten: Dat heb ik dus niet. Ik heb niet die persoonlijke bescherming. Maar hoe ouder ik word, hoe meer ik ontdek dat ik beter met mijn woede kan omgaan, minder behoefte heb om mensen de hersens in te slaan.

Waar in lijken jullie op elkaar?

Maarten: We hebben gemeen dat we hele grote onderwerpen kunnen behandelen door kleine dingen. Jij benoemt nooit wat je ziet.

Martin: Ja, en ook weer wel natuurlijk.

Maarten: Wij kunnen ervoor zorgen dat mensen met ons mee kunnen kijken. We zijn meer een instrument. In ons schrijven leggen we niet de hele tijd de nadruk op het feit dat wij de schrijver zijn, op ons ego. Tijdens ons schrijven zijn we niet ijdel.

Martin: Ik vind mezelf niet belangrijk. Ik zie mijzelf niet als iemand bijzonder. Ik ben empathisch. Ik ben zelf niet zo interessant.

Maarten: Ik vind mezelf ook niet interessant. En de meeste mensen trouwens ook niet.

Hoewel, ik vind sommige mensen wel interessant, mensen die macht hebben.

Martin: Karakterologisch vind ik bijna niemand interessant. Ik geloof ook niet in psychologische diepte, mensen zitten vrij eenvoudig in elkaar.

Maarten: Ben ik het mee eens. Dat vind ik van mijzelf ook. Wat wel ingewikkeld is dat we nog weinig inzicht hebben in de oppervlakkigheid van de mens, daar is nog wel veel in te ontdekken. Nog genoeg over te schrijven.

Maarten: Wat is diepte, trouwens? Ik ben zelf niet diep, eerder primitief. Maar ik ben wel geïnteresseerd in mensen en de wereld, daardoor ben ik weer iets minder primitief. Je kunt het mensen niet kwalijk nemen dat ze geen diepgang hebben. Wat is diepgang, leg dat maar eens uit.

Martin: Bijna niemand kan dat goed uitleggen.

Martin: Ik kijk mensen niet vaak aan, want ik kan niet nadenken als ik mensen aankijk.

Maarten: Ik denk als ik formuleer. Als ik niet praat, denk ik niet. Het helpt ook om in mezelf te praten, dan krijg ik meer grip op mezelf

Martin: Ja, dat doe ik ook. Wat ook helpt, een hondje nemen. Dan praat je met het hondje.

Verleden

Waar kom je vandaan?

Maarten: Uit Heiloo, een klein plaatsje in Noord-Holland. Mijn vader had een hoge functie bij het psychiatrische ziekenhuis daar.

Martin: Ik kom van de Veluwe. Heel beschermd opgevoed. Toch wilde ik wel graag het huis uit.

Maarten: Ik heb wel m'n best gedaan om me af te zetten tegen het milieu. Het was inderdaad nodig om via een afwijkende route dit werk te gaan doen. Want uit mijn milieu was dat natuurlijk nooit gelukt. Ik deed bijvoorbeeld vroeger heel erg mijn best om goed te kunnen voetballen, terwijl ik eigenlijk op hockey moest. En ik heb zes oudere broers en zussen die dat allemaal wel kunnen. Ik was de jongste.

Martin: Ik ben de oudste.

Maarten: In het dorp werd onze familie hoog aangeslagen. Ik heb ook altijd gedacht dat iedere tandarts een vriend van mijn vader was. Op het moment dat je erachter komt dat de beschermde opvoeding geen echte bescherming biedt, dat ik door kreeg dat die waarheden niet waar waren, heb ik m'n best gedaan om me daarvan af te wenden. Maar als ik in kraakpanden zat, had ik het toch ook altijd wel moeilijk. Mijn problemen waren toch niet zo problematisch vergeleken met de hunne.

Jullie hebben allebei veel drugs gebruikt?

Maarten: Ik snoof heel veel en deed daar ook van alles mee. Je kon het bij een dure dealer kopen, maar ik kon er ook zelf wat mee doen. Ik ben gek genoeg naar Amsterdam gegaan vanuit Bergen en Alkmaar om aan dat wereldje te ontkomen. Ik begon er mee rond m'n 16de en rond m'n 21ste stopte ik weer.

Martin: Ik ben vanuit de Veluwe naar Groningen gegaan. In Groningen was er niet zoveel coke, maar ik ben ook meer een speedfreak. Ik had ook altijd vrienden die met een scheikundedoos dat soort dingen maakte. Speed gaat goed bij mij, dan krijg ik een betere focus. Coke geeft ook een karakterologische verandering, speed niet. Daarom vind ik speed prettiger. Coke maakt je melancholiek en je gaat naast je schoenen lopen. Maar goed, ik heb het ook tot ver in de jaren negentig gebruikt. Samen met drank, dat ging wel goed.

Maarten: Speed moet ik niet doen. Maar coke ging wel goed. Was erg goed voor m'n zelfvertrouwen. Ik ben gestopt toen ik geen basen. Dat was zo lekker, toen wist ik echt: hier moet ik mee stoppen. Anders kan het heel verkeerd aflopen.

Vroeger dacht ik ook dat ik niet kon feesten zonder coke. Toen ben ik een avond naar een feest gegaan zonder coke te gebruiken. En toen zat ik naar de mensen te luisteren die ik toen mijn vrienden noemde en toen heb ik alle nadelen van coke gezien. En ik schaamde me zo diep, dat ik er gelijk mee gestopt ben.

Martin: Drugs hoort erbij, in de kunst en muziek.

Maarten; Je manoeuvreert je in het wereldje, op die manier. Je bent onzeker, dus daarom is het ook prettig. En op die manier onttrek je je aan een heleboel mensen, het verschaft je een zekere status.

Martin: Maar op een gegeven moment gaat je omgeving protesteren.

Waren jullie anders dan anderen?

Martin: Ik heb m'n hele leven lang geprobeerd om kantoorman te zijn, dat vond ik heel belangrijk. Ik heb m'n hele leven geprobeerd normaal te zijn. Het is heel moeilijk om eraan te wennen dat je dat niet bent.

Maarten: Precies. Het nummer Mayonaise is een metafoor van m'n eigen leven. Ik ben natuurlijk erg goed opgevoed en heb jaren van mijn leven vergooid omdat ik bij de normale mensen wilde horen. Verspilde moeite.

Martin: Maar toch, het was blijkbaar nodig. Dat was alles in stelling brengen voor wat er nodig is om nu te zijn wie je bent, dus het is geen verspilde moeite. Maar ik ken wel die obsessie met het gewone. Waarom ben ik nu niet gewoon? Je wilt zo graag gewoon zijn. Dat is ook zo'n periode dat je gaat zuipen en snuiven omdat het niet te verteren is dat je niet normaal bent. Pas als je het accepteert, dan ben je weer normaal. Dus ik sta er niet meer bij stil dat ik iets doe dat niet iedereen doet.

Martin: Ik ben een nijvere student. Door filosofie ben ik in staat heel veel moeilijke teksten te lezen. Ik heb wel het leven geleerd. Leren leven is een balans vinden tussen wat je wilt, wat je kan, wie je bent, wie je wil zijn. Tussen jong en oud. Je kunt heel lang een jongen blijven zijn. Nu ben ik een man. Dat heb ik heel lang niet gewild. Leren verantwoordelijkheid te dragen. Dat hoort bij volwassen zijn. Zonder dat je je zelf te kort gedaan voelt, je opofferen voor anderen, voor kinderen of mensen in dienst. Of naar je publiek om je best te doen.

Maarten: Dat is ook waarom ik het heb overleefd. Het gaat om het leren leven.

Martin: Je hebt ook mensen die echt helemaal excentriek bezig zijn. Ik heb dat niet, ik ben niet zo'n groot kunstenaar en niet zo excentriek.

Geloof

Waar geloof je in?

Maarten: Dat is moeilijk. Ik ben niet kerks, niet religieus. En spiritueel, nee volgens mij niet. Ik heb geen god die over mijn schouder meekijkt, maar wel een aantal mensen die ik belangrijk vind. Twee of drie mensen.

Ik heb wel een soort enthousiasme waardoor ik ergens in kan geloven. Ik heb wel een idee dat er een soort samenhang is tussen dingen. Maar ik vind bijvoorbeeld godsdienst in het algemeen behoorlijk achterlijk.

Mijn idee is dat alles net zo goed één ding is als duizenden andere dingen. Dat staat niet tegenover elkaar. Ik heb het niet zo op met christenen, ook omdat ik zelf katholiek ben.

Martin: Maar dat is misschien oud zeer.

Maarten: Ik vind dat als je christen bent, dat je heel erg op je hoede moet zijn met wat je zegt over islamieten. En dat je je moet afkeren van Amerika. Christenen houden dat evangelische.

Maarten: Ik geloof meer in het dilemma van oorlog en vrede. En ik ben ervan overtuigd dat de meeste mensen weer toe zijn aan oorlog. En dan hoop ik echt dat ik dood ben. En ik ben niet eens een pessimist. Maar alles wijst er nu op. Ik ben heel bang dat ik nog ga meemaken dat ze in de Kinkerstraat ruiten gaan inslaan. Er zijn mensen die zich er nu al voor aan 't opmaken zijn. Heel veel mensen hebben het gewoon niet door.

Martin: Natuurlijk ga je dat meemaken. Ik denk dat we het allemaal gaan meemaken. Niet zozeer oorlog, maar wel een radicalisering. Binnen tien jaar bestaat 30 tot 40 procent van de bevolking uit allochtonen. Daar gaan we nog wel iets mee beleven. En of dat fout is weet ik niet. Maar het zal gewelddadige varianten hebben.

Maarten: Er heeft al een omkering plaatsgevonden. Een jaar of acht en dan zitten we er middenin, denk ik. Ik denk dat mensen zo verzadigd zijn dat er nog maar één ding is, en dat is vechten. Dat hoor ik overal. Fortuin was ook slaaf van de tijdgeest.

Martin: Een doorgeefluik.

Maarten: Ik schrok daar wel van. Van die enorme aanhang. En dat iedereen door de mand viel. Je zag alles gebeuren. Mensen willen weer een beetje roring. Het is een rare sfeer. Realiseer je wel, een paar weken voor Fortuin opkwam was er een enquête waar uitkwam dat we in Nederland het gelukkigste volk van Europa waren. En een paar weken later was iedereen opeens onderdrukt. Pim was een volksgebeuren. Dat was voor mij een eerste voorteken dat mensen ergens naar toe leven. En er is tot op vandaag niks aan te doen. Er zijn tendensen.

Geluk

Geloof je in geluk?

Martin: Je bent eigenlijk voortdurend bezig met het in positie brengen van alle onderdelen in je leven en dan opeens klikt het. Daar zit een element van geluk in. Geluk dient zich aan, maar je moet er wel klaar voor zijn. Be prepared.

Maarten: Ik geloof niet in die onzin van: dingen dwing je af. Dat is niet waar. Dat zou ook heel oneerlijk zijn tegenover de rest van de wereld. Het kan ook niet. Er is te weinig plek. Niet iedereen kan afdwingen wat hij graag wil, bijvoorbeeld een luxe grote auto rijden. Daar is simpel gezien niet eens ruimte voor. Dus ik zou willen zeggen: je hebt het niet in de hand. Als je er open voor staat en het dient zich aan, dan pak je die kans. Maar als je er niet voor openstaat dan mis je die kans. Als je een kans gepakt hebt kan je achteraf misschien zeggen, je dwong het af. Maar zo werkt het niet als je er voor staat. Het is soms gewoon een prettige samenloop van omstandigheden. En ik sta er niet van te kijken. Maar het is geen wet. Dat kan je niet verkopen aan al die mensen die het minder hebben.

Ben je een rationeel of intuïtief mens?

Martin: Ik kies wel voor intuïtie.

Maarten: Ik hoop altijd dat mijn ratio en intuïtie dicht bij elkaar liggen.

Ben je gelukkig?

Martin: Ik ben wel gelukkig, althans, ik ben wel tevreden. Daar moet je wel mee oppassen, met het woord tevreden. Ik heb niet het idee dat ik klaar ben of dat ik nooit meer wat anders ga doen. Ik heb mezelf wel in ideale omstandigheden gemanoeuvreed. Ik heb een mooi leven. Ik ben wel van nature een somber mens. Maar ik begin elk dag weer opnieuw. Je moet die dag door, met al die tegenslagen. Dat is geploeter. Maar ik ploeter niet met bazen of collega's.

Maarten: Of erger, met honger of onderdrukking. Wat is geluk?

Martin: Ik ben gezond, naar omstandigheden.

Maarten: En er is niet net iemand overleden, dat zijn dingen die me heel ongelukkig kunnen maken.

Martin: Ik ben nooit zomaar ongelukkig. Ik heb weleens de blues.

Maarten: Ik heb een diep gevoel van ongeluk en ben zeer tevreden met het feit dat ik daar behoorlijk goed mee kan leven. Ik mag eigenlijk niet klagen.

Martin: Ik klaag niet.

Martin: Wie goed doet, goed ontmoet.

Maarten: Dat is echt waar, het klopt. Die uitspraak is niet soft, daar zitten een heleboel scherpe randen aan. Het gaat om energie opwekken.

Martin: Chagrijnig doen, artistiek gedrag, heel dom. Schiet je niks mee op. Gewoon vriendelijk binnenkomen. Ik ben ook heel erg voor het doen van goede daden.

Maarten: Ik ook.

Martin: In stilte. Om er nou over op te scheppen.

Maarten: Het gaat echt niet om het afkopen van je schuldgevoel.

Martin: Het gaat om een generaal gevoel. Ik ben eigenlijk niet zo met geluk bezig. Het is ook een saai verhaal; ze leefden nog lang en gelukkig. Je vraagt je af wat er erna nog komt.

Martin: Ik leef met stemmingswisselingen. Ik kan heel snel uit het lood raken door kleine dingen. Als bijvoorbeeld de garage goedkope ruitenwissers op m'n auto heeft gezet in plaats van die goeie Volvo-ruitenwissers.

Maarten: Dat heb ik ook.

Privé

Hoe zit het met jullie relaties?

Martin: Ik heb een vrouw en twee dochters.

Maarten: Ik heb ook een vrouw, althans een vriendin. Zij raakt niet zwanger en we doen er ook niet erg ons best voor. Maar het zou kunnen dat we nog wel eens een kind krijgen. Ik vind het altijd heel leuk om kleine kinderen een uur mee te maken.

Martin: Pas vanaf een jaar of acht of tien is het weer leuk. Tot die tijd is er geen reet aan.

Heb je een scheiding werk en privé?

Maarten: Eigenlijk niet. Nou ja, er zijn elementen waar ik niks mee doe.

Martin: Er zijn wel onderdelen waar ik niet over schrijf. Maar iedereen in mijn omgeving kan in mijn column komt. Behalve geheime vriendinnen. Alles is materiaal.

Maar bepaalde delen van je karakter of je relatie zullen niet terugkomen in mijn werk. Het is niet zo dat een echte fan die alles van mij leest mij kent. Die kent mij nog steeds niet.

Maarten: Ik ben heel openhartig, maar het gaat nooit over mij. Echt over jezelf schrijven is helemaal niet interessant.

Martin: Dat vind ik ook. Het is wel openhartig, maar niet autobiografisch. Maar ik schaam me nergens voor.

Maarten: Mijn schrijven zegt alleen wat over wie er naar de wereld kijkt.

Martin: We kijken op dezelfde manier naar de wereld.

Maarten: Er zijn mensen die zeggen dat ik poëzie schrijf. Dat is niet zo, ik schrijf liedjes. En ik ben er trots op, want het is mijn vorm.

Heb je veel vrouwelijke kanten?

Martin: Ik ben wel een vrouwenman. Niet zozeer een vrouwelijke man. Ik ga graag om met vrouwen. Ik heb als vrouwelijke eigenschap dat ik veel roddel en dat ik vrij lang over vrouwelijke dingen kan praten. Ik werk graag met vrouwen. Wat is nou eigenlijk typisch vrouwelijk? Ik ben wel zorgzaam, maar ik heb er geen geduld voor.

Maarten: Opperofferingsgezindheid vind ik een wonderbaarlijke vrouwelijke eigenschap. Dat heb ik niet. Maar het is wel cultureel bepaald, wat nou per definitie een vrouwelijk eigenschap is. Ik kan met heel veel vrouwen eigenlijk beter over abstracte zaken praten. Dat kunnen veel mannen niet, behalve intelligente mannen.

Martin: Over emoties praat ik heel zelden. Een vriend van me zegt, als mensen aan hem vragen: 'Hoe is het met jou', altijd: 'Financieel goed, emotioneel een wrak'. En daar zit een kern van waarheid in. Ik heb ook wel therapie gedaan, ik loop al jaren bij een psychiater. Dat is wel een zekere mate van veiligheid.

Maarten: Nou ja, zo veilig is dat niet.

Martin: Ik heb niet zo veel rare emoties. Ik ben vrij in balans, denk ik. Lang niet altijd geweest, maar de laatste jaren wel. Ik voel me weleens kwaad, vernederd, gefrustreerd of in de hoek gezet. Maar ik ben toch evenwichtig. Ik ga eigenlijk altijd content naar bed.

Martin: Ik heb wel altijd behoefte aan materiële prikkels. Ik heb altijd het idee dat ik meer nodig heb.

Maarten: Dat is meer een primitieve behoefte, dat heeft niet zoveel te maken met emoties. Meer willen is meer behoefte aan een bevrediging. Net zoals geilheid.

Maarten: Met je eigen materialisme doe je andere te kort. Dat is rationeel. Je zou moeten weten dat je dood gaat en dat zou het makkelijker moeten maken om te accepteren dat een houtkacheltje wel voldoende is. Je zou bijna kunnen zeggen dat omdat mensen ontkennen dat ze doodgaan, dat ze steeds materialistischer worden.

Martin: Het is de tragiek van de mensheid: het moet altijd meer. Wie niets wil heeft alles, is mijn lijfspreuk. Maar goed, ik kan over heel veel dingen wel a zeggen en b doen.

Maarten: Inderdaad. Het liefst zou ik niet willen schrijven, niet piano spelen, niet optreden. Ergens wonen in een huis in Zuid-Frankrijk. Maar ik weet nu ook al weer, na vier weken wil ik me dan toch weer met dingen gaan bemoeien, wil ik meer weten en me met nog meer gaan bemoeien. Dat is de grote zwakte. Je wil weer meer. Het is nu eenmaal zo. Het zorgt voor de overleving van de soort. En het richt de soort ten gronde. Daar doen we allemaal aan mee. En daar mogen we ons ook schuldig over voelen, want dat is ons een aantal eeuwen uitgelegd. Schuld, schuld, schuld.

Vergis je niet: mensen zoals Martin of ik zouden een paar eeuwen geleden vanwege een afwijkende mening op de brandstapel zijn gegooid. Ach, ik heb gewoon een christenhaat.

Catherine Keyl

‘Voor ik wil instappen zegt die jongen: “Mevrouw, u bent de eerste vandaag die normaal tegen me praat. Normaal negeert iedereen me.” Daar ga je toch van janken?’

Catherine Keyl wordt bewogen door leed. Ze is een emotionele straatvechter, die goed weet hoe hard de wereld kan zijn en daarin

durft mee te draaien. Catherine werd bekend door haar talkshows. Recentelijk kreeg ze veel waardering voor het EO- programma ‘Catherine zoekt God’, waarin ze christenen ondervroeg over hun geloofsbeleving. In haar Naardense huis praten we over de groei in haar leven, religie, passie voor mensen en de entertainment business.

‘Ik kom uit een gezin waarin twee religies heersten. Mijn vader was joods, mijn moeder christelijk. Ik had al vroeg het gevoel ertussen te vallen, nergens écht bij te horen. Niet bij de joodse gemeenschap, maar ook niet bij christelijke. Daarom vind ik het fijn om ergens bij te horen. Soms betekent dat jezelf voorbijlopen, in je poging ergens bij te horen, waar je eigenlijk niet thuishoort.’

‘Mijn vader was een zakenman. En een praktisch man, warme emoties waren er weinig. Hij had het concentratiekamp overleefd en had daar natuurlijk een trauma aan overgehouden. Mijn grootouders zijn vergast. Van mijn vader heb ik ook een negatief mensbeeld meegekregen: de mens is slecht, niet te vertrouwen. Daardoor ben ik een straatvechter geworden.’

Catherine is als meisje misbruikt door een oudere man. Ze praat ogenschijnlijk makkelijk over die fase: ‘Mijn incestverleden, hoewel ik er nog moeite mee heb om het zo te noemen, heb ik, denk ik, verwerkt. Ik begrijp wat die man bedoelde, er zat ook liefde achter. Alleen wist hij dat niet goed te uiten. Op mijn eigen ontwikkeling had het grote invloed. Als jong meisje van 13 kreeg seks een enorme waarde. Ik ontleende ook heel lang mijn eigenwaarde aan seksuele relaties. Door therapie heb ik dat meer los kunnen laten.’

Religie

Waarom heb je het programma ‘Catherine zoekt God’ gemaakt?

‘Dat was geen bewuste keuze. Ik werd er gewoon voor gevraagd. Voor het volgende deel hebben ze Hennie Huisman gevraagd. Dat wilde het EO-publiek.’

Geloof je in God?

‘Als kind geloofde ik zeker in God. Maar daarna, in het begin van mijn werkende leven, was ik vooral bezig om me staande te houden. Ik was helemaal niet bezig met God.’

‘Pas toen ik weer meer mijn eigen plek had gevonden, was er weer ruimte voor gevoel en nadenken over God.’

‘Ik geloof wel dat er iets is dat we God kunnen noemen. Ik denk daarbij toch aan het christelijke beeld van een God die je leidt en beschermt, het beeld van die man met die baard. Hij is voor mij een afstandelijke God. Je moet het dus wel zelf doen in het leven. Je moet je beslissingen zelf nemen.’

‘Ik denk ook niet dat geloven in God alles oplost. Ik ben een onzeker mens. En of een Godsbesef me nou van die onzekerheid afhelpt, ik geloof het niet. Ik ga ook niet de controle uit handen geven en afwachten wat er op me af komt. Zoveel vertrouwen heb ik er nu ook weer niet in. Toch weet ik dat als je de controle loslaat, dat er meer goede dingen op je pad komen. Maar ja, doe het maar.’

Werk

‘Ik begon als journalist bij actualiteitenrubrieken. Dat was de serieuze journalistiek. Ik was alleen maar aan ’t knokken, net zoals de mannen, om gewaardeerd te worden. Tot ik erachter kwam dat je ook een goed journalist kan zijn zonder Haagse interviews. *Human interest*-interviews bleken me veel beter te liggen. En bleken eigenlijk ook veel moeilijker. Het is relatief makkelijk om politici te interviewen. Die weten hoe ze zich moeten gedragen en wat ze gaan zeggen. Maar om iemand die nog nooit op tv is geweest, zo op z’n gemak te stellen dat ‘ie prettig overkomt op tv en ook nog eens iets heel persoonlijks wil vertellen, dat is een hele kunst. Ik denk dat ik die beheers.’

‘Ik heb heel lang mijn emoties, gedachten en gevoelens buiten mijn programma’s gehouden. Tot ik erachter kwam dat mijn programma’s veel meer de moeite waard werden als ik ook mezelf liet kennen. Ik weet dat omslagmoment nog precies. Ik deed een show over incest, waarin een gast mij vroeg of ik dat zelf ook had meegemaakt. Ik schrok van die vraag en reageerde verward. Na de show wilde ik dat de regie dat stuk eruit knipte. Later heb ik dat shot nog eens bekeken en toen pas zag ik in mijn eigen reactie wat televisie de moeite waard maakt: echte gevoelens. Vanaf toen ben ik mijzelf mee gaan nemen in mijn tv-programma’s. En daardoor werden mijn shows alleen maar beter.’

‘Door die ervaring is mijn karakter ook veranderd, bepaalde dingen vielen op z’n plaats. Maar eigenlijk ben ik dus pas een jaar of drie in staat om een stukje van mezelf te geven in mijn werk.’

Denk je er weleens over om uit de showbusiness te stappen?

‘Ik twijfel m’n hele leven lang. Elke dag. Maar ik ben goed in wat ik nu doe en ik vind het leuk. Ik zit eigenlijk ondanks mijzelf in de *tv-business*. Het is niet mijn wereld. Het is zo oppervlakkig als het lijkt. Het zijn allemaal ego’s. Je bent zo goed als je show dat seizoen is en daarna kun je zo aan de kant gezet worden.’

‘Het rare is, mediabazen in Nederland doen er alles aan om je onzeker te houden. Ze houden je graag in een afhankelijke positie. In Amerika is dat heel anders. Toen ik voor Universal werkte zeiden de bazen: “Catherine, je bent de beste op dit gebied.” Dat motiveert, dat is heerlijk om te horen.’

‘Ik moet nu weer nadenken over een nieuw programma, op zich zal dat heus wel goed lopen, maar ik lig daar wel nachten van wakker. Ik ben wat dat betreft nog steeds onzeker. Soms verwacht ik het ergste, dat ik ontslagen word. Toen ik m’n eerste baan kreeg dacht ik: ik lig er dadelijk uit. En nu denk ik: ik ben 57, zullen ze mij nog wel willen?’

‘Maar m’n onzekerheid is wel beter te hanteren. Ik heb veel meer vertrouwen in mijzelf gekregen de laatste jaren.’

Wat vind je van de hedendaagse televisie?

‘Ik sta redelijk negatief tegenover de televisie van dit moment. Televisie zou een spiegel van de samenleving moeten zijn. Nou, op dit moment is het alleen de spiegel van de hoger opgeleide witte samenleving. Dat schort er dus aan. Waar zijn de allochtonen in de tv-programma’s?’

‘Voor heel veel mensen is televisie een belangrijke stemmingsmaker van de dag. We zouden mensen dus een stuk gelukkiger kunnen maken door meer positieve programma’s uit te zenden. En dan bedoel ik niet suffe spelletjes, maar inhoudelijke en waardevolle programma’s over mooie, harmonieuze en opbouwende dingen in de wereld. Niet alleen over alle uitwassen van geweld, seksualiteit en commercie. Televisie is een machtig medium. Laten we er dan op een positieve manier van gebruik maken.’

Karakter

‘Op één of andere manier vertrouwen mensen mij. Ik had dat al van jongs af aan. Ik sta nog maar even met iemand te praten en ik krijg zijn of haar levensverhaal. Ik maak makkelijk contact en heb respect voor mensen. Zo ben ik een programma aan ’t maken over een Haagse straatbende. Veel allochtonen met een moeilijk leven. En ook die mensen reageren enthousiast op mij. Ik word bij hen thuis gevraagd en krijg te drinken en te eten. Mensen voelen weinig afstand bij me, zelfs nu ik een bekende Nederlander ben. Mensen voelen zich vrij bij mij. Dat is waar ik goed in ben.’

Ben je een sterke vrouw?

‘Sterke mensen zijn mensen die hun emoties weten te controleren. Daar is intelligentie en beheersing voor nodig. Ik vind mensen zwak die dat niet kunnen. Onze maatschappij stort in als we allemaal publiekelijk onze emoties gaan tonen. Ik ben zelf wel een stabiele persoonlijkheid, in die zin dat ik mijn emoties onder controle heb. Als het moet kan ik ze naar behoeven tonen of verbergen. Ik zou daarom ook een goede politicus zijn.’

Weet je wat het is om ongelukkig te zijn?

‘Ik weet dat het een dunne lijn is tussen een relatief onbezorgd leven en een leven aan de zelfkant. Ik weet nog goed dat ik op mijn dertiende dacht: okay, ik loop van huis weg en ga de criminaliteit in. Dat verdient geld, het loont. Ik heb het uiteindelijk niet gedaan. Maar het gat ligt altijd op de loer, die lijn is heel dun. Er hoeft voor een mens echt niet zoveel te gebeuren voordat íe aan de andere kant belandt. Heel veel mensen beseffen dat niet. Ik wel.’

‘Daarom heb ik ook een grote liefde voor de zelfkant van de maatschappij. Ik denk dat als mensen er stil bij zouden staan hoe dun dat lijntje is, dat mensen ook aandachtiger voor elkaar zouden zijn.’

‘Zo stond ik laatst te tanken bij de benzinepomp Bijlmer. Er komt een jongen naar me toe die me om geld vraagt. Dat doe ik dus niet, dus ik zei: “Ik koop wel wat eten voor je.” Bij terugkomst vraag ik aan die jongen: “Waarom sta je hier eigenlijk?” Het was een jonge jongen, hij praatte heel verzorgd.’

‘Het was duidelijk dat hij een goede opleiding had gehad, hij leek gezond. “Zo’n jongen als jij kan toch ook een baan zoeken?” “Mevrouw,” zei hij, “ik wil ook wel een baan, maar ik heb geen huis. En als ik een baan zoek, krijg ik ‘m niet omdat ik geen vaste woonplaats heb. En daar kom ik niet voor in aanmerking omdat ik geen baan heb.” Dat vond ik dus echt vreselijk om te horen. En net voor ik wil instappen zegt die jongen: “Mevrouw, dank u wel voor het gesprek, u bent de eerste vandaag die normaal tegen me praat. Normaal negeert iedereen me.” Daar ga je toch van janken?’

Levenstaak

‘Ik maak graag volksprogramma’s omdat het een uitdaging is om interessante thema’s zo te brengen dat ze voor iedereen aansprekend en begrijpelijk zijn. Daar ben ik goed in. Ik zie dat als mijn taak in het leven: belangrijke dingen met een grote groep mensen delen. Zo draag ik mijn steentje bij. Ik wil de wereld een stukje beter maken. Ik hoop dat door mijn werk mensen een beetje meer begrip voor elkaar krijgen.’

‘Ik heb wondertjes meegemaakt, waarvan ik weet dat iemand er een hand in moet hebben gehad. Ik geloof dus wel in zoiets als een beschermengel. Sommige dingen zijn gewoon niet te verklaren. Zo weet ik dat ik als klein kind een hele duidelijke droom had: ik zat in een kring met mensen en ik stelde vragen. Bedenk, toentertijd was er nog geen tv. En die droom is uitgekomen.’

Waar droom je nog van?

‘Ik heb geen hele grote toekomstdromen. Ik zou heel graag nog eens een blad willen maken en ik hoop dat het tussen mijn vriend en mij nog heel lang goed blijft gaan. Dan ben ik al heel blij.’

Stef Bos

‘De dictatuur van het ego. Daar ben ik als volwaardig verzetsstrijder tegen opgestaan en ik heb het bewind. Je móet, als je schrijft.’

Op de toneelschool in Antwerpen ontdekt hij zijn belangrijkste uitingsvorm, de liedtekst. Daar leert hij zichzelf kennen. Zijn zinnen zijn doorspekt met Vlaamse woorden. Stef Bos, een Nederlandse zanger en liedjesschrijver met een Vlaamse historie. Dat ‘buitenlandse’ heden en verleden –hij reist nog altijd veel- staat symbool voor zijn innerlijke zoektocht en de noodzaak daarbij eigen grenzen te verleggen. Inmiddels komt hij altijd thuis in zijn boerderijtje in Zeeuws-Vlaanderen.

De diepzinnigheid van Stef Bos is gegoten in een vat vol humor, nuchterheid en duidelijke taal. We kiezen dan ook een aardse plek voor een gesprek over de bron van creatie, ego en grenzen; het café.

Heb jij een roeping?

‘Is dat de eerste vraag?!? Tja, een roeping. Daar moet je maar achter komen in de loop van het gesprek. Ik weet het eigenlijk niet. Het klinkt zo dominee-achtig.’

Past dat niet bij jou dan?

‘Niet bewust. Ik heb niet ooit het licht gezien en gedacht: ik moet de mensen iets gaan vertellen. Maar als ik over een roeping nadenk? Waarom vind ik het aangenaam door een stad te lopen en naar mensen te kijken? Waarom wil ik tegelijkertijd zichtbaar en onzichtbaar zijn? Waarom wil ik graag absolute ongebonden vrijheid en een geborgen liefde, tegelijkertijd? Waarom altijd die twee kanten? Een deel van mij beschrijft dat heel graag en wil die woorden zien te pakken zolang ik hier rondloop.’

Hij grijnst: ‘Beginnend met de pretentie dat je daar wel in zou slagen en naar mate de reis vordert erachter komend dat de wereld voor jou veel te groot is. Maar dan wordt het pas éxtra de moeite waard. Omdat je inziet dat je een deel van het geheel bent. Maar om dat geheel een naam te geven, god of iets anders, dat gaat me te ver.’

‘Ik ben niet bewust vertrokken. Ik zat tot mijn achttiende op de middelbare school. Toen ben ik in Utrecht gaan studeren op de lerarenopleiding. Daar heb ik een kopstudie bovenop gedaan. En toen pas ben ik naar de toneelschool gegaan. Je kunt bezwaarlijk spreken van een roeping. Ik was 24. Daarvoor kon ik niks van piano, niks.’

Maar ik zocht wel een middel om te uiten. Wat ik wel wist, ik wilde proberen iets te benoemen. Dat is ook de rijkdom die ik zie, of dat nu een beeld is, of iemand die praat of als ik een gedicht lees. Dat is een kadootje dat ik krijg.'

Leef je wel met de realiteit van een god of zoiets?

'Woordschrijven is het bezweren van die afstand, voor zolang als dat gaat. Het is contact proberen te maken met de hemel, in de meest kinderlijke zin van dat woord. Maar goed, mijn denken hierover verandert voortdurend.'

'Van het weekend speelde ik in Groningen en kwamen er na de voorstelling een paar mensen naar me toe. Eén meisje bleek nogal gelovig te zijn. Dus die begon over: 'Hoe zit dat eigenlijk bij jou?'. Ik zeg: 'Dat zit helemaal niet'. Daar heb ik het met m'n vader al over gehad toen ik zestien was en niet meer naar de kerk wilde. Hij zei: 'Waar geloof je wel in?'. Ik zei: 'Ik geloof ik wat ik zie'. En ik geloof in verwondering. En ik wil die verwondering eigenlijk niet benoemen, want dan is het geen verwondering meer. Natuurlijk doe ik dat wel de hele tijd, maar ik wil er geen systeem van maken. Want dat is waar je het over hebt met religie. Toen zei ze: 'Maar wat is god dan voor jou. God vraagt jou te kiezen'. Ik zeg: 'God vraagt helemaal niets'. Als god die oppermacht is dan heeft 'ie geen behoefte aan dat soort keuzes. Dat is menselijke bullshit. Ik kan wel -en dat trof me recht en daar gaat vroeg of laat iets mee gebeuren- bij mensen zien wat voor effect het goddelijke kan hebben op mensen. Vlak voordat mijn moeder stierf heb ik het gezien in haar ogen. Een rust en evenwicht. Dat zou je als god kunnen benoemen. Maar zij had die behoefte ook al niet meer. Op het laatst.'

Hoe oud was jij toen je moeder overleed?

'Dat was vijf jaar geleden. Heel maf, ik kwam afgelopen zaterdag terug uit Groningen. Ik begon een nummer te schrijven. Want ik had een nummer gehoord van Grönemeijer, een stukje maar, en die tekst bleek uiteindelijk over mijn moeder te gaan. Maar ik realiseerde me niet dat zij die nacht precies vijf jaar geleden overleden was. Dat is raar.'

Vanwege lawaai vraag ik hem van plek te verplaatsen binnen het café. Mompelt: 'Geen probleem, ik verplaats me m'n hele leven al'.

'Muziek maken is contact maken met de hemel. Ik ben een beetje de Nederlandse traditie ontgroeid, waarin dingen alleen rationeel opgevat worden. Muziek is iets religieus. En dat zit niet in de traditie van Nederlands cabaret. Zo iemand als Maarten (van Roozendaal) probeert wel aan die traditie te ontkomen. Ogenschijnlijk snijdt het niet in z'n eigen vlees. Maar het vertelt eigenlijk wel veel over hem. Ik voel me met dat soort figuren wel verbonden, omdat die proberen te breken met de cultuur zonder het los te laten. Momenteel lees ik een prachtige biografie van Menno ter Brake. Dat intrigeert me mateloos. We hebben in Nederland veel te weinig besef van de cultuur waarin we leven. Omdat het onderdeel is van jezelf leren kennen, is het belangrijk om erachter te komen waar je vandaan komt. Ik geloof niet dat je ineens met rastastaartjes moet gaan lopen en roepen dat je rasta bent. Dat is bullshit. Als je uit de polder komt, blijf je uit de polder komen. Maar je kunt er wel wat aan toevoegen. Vroeger zat dat meer in de Nederlandse traditie. Iemand als Swelinck, toen die componeerde, dat deed beroep op het religieuze gevoel. Ik denk dat het zoeken naar een bron het waarom van muziek of van een lied is. Proberen iemand even een gevoel te geven dat 'ie het begrijpt. En dat gevoel geeft het jezelf als maker ook.'

‘Maar de dag daarna...’ (*lacht hartelijk*). ‘De hemel zie ik ook niet in de godsdienstige zin, maar als het pakken van iets dat je niet pakken kan.’

Ontwikkeling

Waarom ben je letterlijk weggaan uit je eigen cultuur, terwijl je ook kan zeggen dat het gaat om een volgend niveau van persoonlijke ontwikkeling? Die ontwikkeling kan je ook thuis doormaken.

‘Absoluut. Maar ik heb het nodig gehad om me fysiek te verplaatsen. Er zijn ook mensen die dat gewoon in hun hoofd kunnen terwijl ze midden in de stad zitten. Ter Brake reisde nauwelijks en daar lees ik hetzelfde.’ Verontwaardigd: ‘In deze maatschappij... Zoals die Balkenende probeert te komen tot ‘normen en waarden’. De essentie zoeken is juist het ontstijgen van het niveau van normen en waarden. En dat je dan die essentie niet kan vinden. Het kat en muis spelletje... Er zijn absoluut prachtige dingen geschreven die dichtbij komen. Maar het helemaal doorgronden, natuurlijk kan dat niet.’

Waarom niet?

‘Dat is de sport. Niemand kan dat. Net zoals volstrekt inzicht in jezelf. Het is een soort zoektocht er naartoe, wetende dat je er niet kunt geraken. Als je jong bent denk je dat je dat kunt pakken. Want met jou is de wereldgeschiedenis begonnen. Totdat je erachter komt dat het zo niet in elkaar zit, dat het veel complexer is. Hoe meer je weet.... Met het voortschrijden van de tijd word ik eerlijker naar mezelf. En dat is de eerste fase van jezelf leren kennen. Plus dat je niet iemand wilt zijn die je niet bent. Dingen doen die niet bij je passen. Dat heb ik ook onbewust gedaan. Terwijl er ogenschijnlijk niets aan de hand was.’

Wat wilde je dan niet?

‘Er zijn heel veel dingen die ik niet wilde. Voldoen aan de normen van een attent land zoals Nederland, bijvoorbeeld. Ik ben niet zo attent, ik ben iemand die je maar moet laten gaan. Te nemen of te laten. Voor mij is dat helemaal niet zo’n probleem. Maar ik maakte er een probleem van omdat andere het misschien een probleem vonden. Ik denk dat het om dat soort persoonlijke dingen ging. Op een gegeven moment ga je daar akkoord mee. Kun je daar een soort rust in vinden en wordt alles dus een stuk makkelijker. Het is ook een kwestie van keuzes maken.’

‘Een ander moeilijk iets is dat zichtbare en dat onzichtbare deel van mij, waar ik het net over had. Die dynamiek daartussen. Iets wat in het donker staat en in het licht. Ik geloof niet in een eenheid maar wel in een evenwicht. Beetje taoïstisch. Die twee kanten hebben elkaar nodig. En dat is m’n drijfveer. Roeping vind ik eigenlijk niet zo’n mooi woord. Maar ik heb dus wel een drijfveer. Vanaf m’n zestiende, zeventiende is dat m’n rode draad geweest: dat ik naar dingen kijk en daar iets mee moet. In het begin is dat beroepsmissvorming. Dat heb ik nu niet meer. Ik kan nu door de straten lopen zonder. Maar op een bepaalde manier kijk ik, observeer ik.

Ik sta ook altijd aan de buitenkant. Aan de ene kant zou ik heel erg deel willen nemen aan het leven en er bij wijze van spreken in willen springen. Aan de andere kant is er ook iets in mij dat afstand houdt. Waarom ik dat heb, weet ik niet. Daarom is die vraag ‘Heb jij een roeping?’ aan het begin ook zo moeilijk. Ik sta relatief weinig bij mezelf stil, ik evalueer mezelf weinig.’

Maar in al je liedjes ben je bezig met zelfevaluatie.

‘Je hebt gelijk. Weet je, je voorspelt ook vaak de toekomst in je liedjes. Nu wat minder, hoor.’

Waarom overkomt dit leven jou?

‘Omdat ik er zelf voor heb gekozen! Waar je vandaan komt speelt een rol. Zoals de mensen voor je, mijn grootouders. Ik zie daar een bepaalde lijn in, er zit wel een bepaalde logica in. Dat ik een bepaald punt bent waarin een aantal lijnen samenkomen. En dat ik voor andere mensen ook weer die functie kan hebben. Een element wat ergens toe aanzet. Wat ik bedoel, het nest waar je uitkomt, de manier waarop je hebt leren denken, dat komt tot een bepaalde chemie. En wat wel bij ons in de familie zit, als je ergens voor kiest, dan probeer je dat zoveel mogelijk te doorgronden. De bodem te bekijken. Dus dat doe ik ook.’

‘Ik heb die vraag nooit durven stellen, omdat ik heel lang aan mezelf getwijfeld heb.

Misschien omdat ik verschrikkelijk onzeker ben geweest, heel lang. Dat ben ik in principe nog. Maar dat is nu m’n zekerheid. Het onderkennen van je eigen onzekerheid.’

‘Ik zie dat op een podium ook. Als mensen zich zeker voordoen, dan zijn ze dat helemaal niet. Eigenlijk is zekerheid jezelf helemaal durven laten zien, een schaamteloosheid. Maar dat besef is door de jaren heen gekomen. Dat is ook het probleem, die eerste jaren, je wilt jezelf bewijzen. Wat is dat liedje, is dat eigenlijk wel iets? Je probeert iemand te zijn, waarvan je denkt dat die wat overtuigender is. Terwijl natuurlijk iemand met een beetje gevoel in z’n donder gelijk in de gaten heeft dat het niet klopt. Maar dat te weten, dat je daar naartoe moet groeien, is wel verschrikkelijk belangrijk. Dat je al die laagjes moet afleggen. Nu heb ik dat niet meer. Ik weet wel waar ik voor sta. Ik weet wel dat ik nog kan evolueren, dat dingen mogelijk zijn. Maar het is eigenlijk wel prima, zoals het nu is.’

Maar niet klaar?

‘Nee, of misschien wel. Misschien kom je er later wel achter dat je toen al eigenlijk klaar was. Maar dat je een beetje door bent gaan hobbelen.

Maar zo’n nummer als ‘wit zand’, daar moet je ook een tocht voor afleggen. Om het te kunnen schrijven. Voor mij is dat ook het aspect van schrijven dat ik interessant vind. Deels proberen te kristalliseren wat je ziet of ervaart. Ervoor zorgen dat het een soort tijddocument wordt. Aan de andere kant het ambachtelijke. Dat vind ik ook verschrikkelijk mooi. Schaven en werken en doorwerken. Maar dan moet het andere er al zijn, het idee. Ik denk dat ik daar in het begin meer moeite mee had. Zo’n nummer als Papa, dat zit natuurlijk bijna tegen het pathetische aan. En misschien is het nog wel helemaal niet zo persoonlijk. Terwijl nu pas eigenlijk het interessante werk komt.’

Zijn de liedjes van tien jaar geleden nog op jou van toepassing?

‘Toch wel. Ook een liedje als Papa. Ik zou het niet meer spelen als ik er niets meer bij voelde. Er zijn ook liedjes die ik niet meer speel. Omdat ik er niks meer mee heb. Maar dat blijft altijd. Je kunt dingen toevoegen, je kunt geen dingen bij jezelf weghalen.

Dat is een beetje de fout van de psychologie in de jaren zeventig. Die beweerde dat je kon veranderen. Maar je kan niet veranderen in de zin van dingen eraf halen; je moet er iets bij leren om dat andere in een nieuw evenwicht te brengen. En zo ben ik ook veranderd. Als je me, zeg, tien jaar geleden op een podium hebt zien staan en je ziet me nu, wat een verschil.’

De mensen die me toen gestigmatiseerd hebben en dachten me te kennen, die hebben zich grondig vergist. Echt.'

Kunst

Wat is voor jou de essentie van creativiteit?

'Bezieling! Daarom is het zo afschuwelijk als mensen kunst gaan analyseren. Ik zag pas een programma bij de VPRO, dat ging over kunst. Er zaten twee museummensen aan tafel en er werd gepraat over kunst. Op zo'n manier dat ik dacht: 'Godver, je kunt maar op één manier over kunst praten en dat is met passie.' Als je dat niet doet, is het gewoon saai, saai, saai. Stelt het geen reet voor. Als je jezelf niet in de frontlinie plaatst, dan kabbelt het maar voort. Dan zijn het politici. Het woord 'kut' moet vallen, het woord 'hoeren', whatever. Laat hier de boel tot leven komen.'

Daarmee komt het voor jou tot leven?

'Nee, nou ja, ik bedoel, gewoon: de knuppel in het hoenderhok. En waar er alleen over kut en hoeren wordt gesproken moet je het gaan hebben over Nietzsche en Schopenhauer. Dat soort intellectualistisch geouwehoer is zo jammer. De essentie van creativiteit is wat er gebeurt tussen die zaal en de artiest. Niet zo van ik ga hier een voorstelling maken omdat het mijn verbeelding is. Tuurlijk is het jouw verbeelding, dat is het uitgangspunt. Maar dan moet je het communiceren, dan moet je proberen te schrijven. Dat is een gok natuurlijk, dat is het geestige aan dat proces. Dat je het nooit helemaal weet. Zeker als je een bepaalde stijl gevonden hebt. Daar moet je dan weer mee kunnen breken.'

'Mensen denken dat ik muziek maak. Nee, ik moet in het theater spelen. Ik weet dat ik het daar kan bereiken. En niet ergens anders. Ik heb ook voor vijftienduizend man gespeeld, vorige jaar nog, in het sportpaleis in Antwerpen. Ik kreeg er geen stijve van. Mensen begrijpen dat niet. Maar dat komt omdat dat religieuze aspect daar niet is. Je kunt daar demagogisch te werk gaan. Dus: ik kan dit gebaar maken, omhoog (*maakt gebaar met handen de lucht in*) en opeens gaan er allemaal aanstekers omhoog. Of, historisch gezien, gaan er allemaal handen omhoog en dan ben je al in dubieus gezelschap. Dat is een heel ander proces, voor mij. Kan ook interessant zijn, hoor. Maar dat is meer politiek hè, dat is geen mystiek.'

'Dat is wel waar ik naar zoek. Dat is waar ik na een voorstelling een goed gevoel van krijg. Die ontroering. Dan gebeurt er iets met mensen. En het gebeurt met het individu. Dat hoor ik dan vaak de laatste jaren. Zo zing ik ook, naar een individu toe. Ik wil geen groep, geen massa voor me. Misschien omdat ik daar weleens heel slecht mee overweg zou gaan. Ik denk dat ik die zeer goed zou kunnen bespelen. Dus ik moet daarvoor uitkijken. Dus zoek ik een individu om mee te communiceren. Ook in een zaal. En ik wil dat mensen zich ook op die manier aangesproken voelen. Ik heb ook helemaal geen fan-toestanden na afloop. Omdat mensen weten -als het gelukt is volgens mij- dat ze ook genoeg hebben gehad. Je zult na een voorstelling van mij niet buiten komen met een gevoel van we zijn allemaal samen. Maar misschien wel met het gevoel: ik ben niet alleen. Dat is een essentieel verschil.'

‘Vroeger probeerde ik een gevoel op te roepen door sentiment op te zoeken. En ik probeer nu dat juist niet te doen, want eigenlijk ben ik maar de boodschapper van het lied. En het zit in het lied, als het goed is. Ik moet dienstbaar zijn. Als ik me kan overgeven, dan geeft iemand anders zich ook over.

Ik zit veel te schrijven de laatste tijd en ik dacht laatst: kunst is eigenlijk dat iemand iets zegt wat jij eigenlijk had willen zeggen, of dat iemand iets laat zien dat jij eigenlijk had willen laten zien. Bij wijze van spreken. Dat is schoonheid. Dus je bent een intermediair en je bent in een groot gezelschap.’

‘Ik geloof dat je alleen maar een goed vak kunt uitoefenen als je een drijfveer hebt. En die drijfveer krijgt een vorm die je goed ligt. Ik ben niet begonnen vanuit een wil om op een podium te staan, maar vanuit een wil om te schrijven. En omdat ik naar de toneelschool ben gegaan kwam ik in aanraking met Johan Verminne en Raymond van het Groenewoud. Die reikten mij het lied als vorm aan, wat ik wel interessant vond, omdat je heel veel kan concentreren in een lied. En waarbij muziek nog eens toegevoegde waarde heeft.’

Raakt jouw tekst ook zonder muziek?

‘Je zou iets anders ontwaren. De taalstructuur. Want ik schrijf altijd eerst. De muziek is later in mijn leven gekomen, en het heeft dus ook nog steeds die volgorde in mijn composities. Maar liedjes die ik echt goed vind, zoals Wit Zand en Rue de Mouftard, die zijn heel mooi als tekst.’

Je praat zoals je teksten ook zijn.

‘In het begin zat daar ook de moeilijkheid bij de gemiddelde recensent. Die vertrouwd het niet. Die dachten: een artiest is op het podium iemand anders dan wie hij in het echt is. Dus vonden ze het vals. Ze zijn er wel allemaal op teruggekomen hoor. Maar dat het beweerde werd. Terwijl ik dacht, misschien kom ik zo over, maar ik zoek het tegenovergestelde en als je dat niet ziet ben je blind. Geef me wat vertrouwen.’

Dat kan ik trouwens ook wel bij andere mensen zien: dat iemand er nog niet is waar ‘ie zou kunnen staan. Maar dat ‘ie wel een betrachting heeft en dat je ‘m de tijd moet geven. Het is makkelijk om iemand af te rekenen op een moment. Ik heb het afgeleerd, want je kunt je zo verschrikkelijk vergissen. Soms kan je ook bij iemand een potentie zien die iemand zelf niet ziet, of nooit zal zien. Vroeger heb ik dat heel vaak te horen gekregen en dat begreep ik niet. Maar je kunt natuurlijk pas die potentie waarmaken als je het ook als werkelijkheid ervaart. Zingen als klank is een spiegel van de ziel. Dat geef ik ook aan mijn studenten mee op de toneelschool. Dat wat ik aan hen ervaar. Dan kunnen ze wellicht nog heel veel moeten leren, maar als die stem al ontroert, dan ben je er al voor een groot deel.’

Ego

‘De Ik-vraag houdt me wel bezig, ik ben nu niet bepaald een doorgewinterde boeddhist. Als ik op het podium sta is het de kunst om dat Ik niet te hebben. En dat gaat steeds beter. Juist dat loslaten. Want dan kom je in dat gebied waar we het vandaag over hebben. Je kunt op twee manieren op het podium staan. Je kunt naar de mensen toegaan of de mensen naar je toe laten komen. Maar het speelt zich altijd in het tussengebied af. Daar ben ik in een groot gezelschap, daar ben ik met velen.’

‘Dat heb ik weleens eerder gezegd: daar ben ik onderdeel van de geschiedenis. En dat is wel interessant: ik was als klein jongetje heel erg geïnteresseerd in geschiedenis. En nu weet ik waarom. Ik vind het verschrikkelijk schoon om jezelf te zien in een keten van reacties.’

Waar kwam dat ego op en waar is het weer ten onder gegaan?

‘Ik denk toen ik een jaar of zestien was. Om jezelf in een bepaalde positie te manoeuvreren of om op te vallen voor het leukste meisje van de school waar je het niet tegen durft te zeggen, ga je een beetje cabaret doen. Op een podium. Dat is toch de eerste impuls van de kunst. Dan moet je niet slap cultureel gaan ouwehoeren. Je staat op een podium van: Zie mij, ik besta, ik leef. Het sociale speelt een grote rol. En later ontwikkelt zich dat maatschappelijke. Zo gaat dat bij mensen. De auto die ze onder hun kont hebben is voor sommigen bijna het verlengstuk van hun penis.’

‘Mijn eerste tekst heb ik geschreven voor een meisje dat ik zag staan op vierhonderd meter op de atletiekwedstrijd in Apeldoorn. Ik kon er niet mee overweg. Het gevoel was te groot dus ik probeerde het te pakken te krijgen door te schrijven. Dus als je het over drijfveren hebt. En dan laat je het aan mensen zien en krijg je aandacht. Maar vaak niet zo veel als Raymond (van 't Groenewoud) zegt in ‘je veux l’amour’.

Dus die uiterlijkheid daar moet je echt komaf mee maken op een gegeven moment. Anders gaat dat creatief proces ook niet verder. Daar zou ook de oorzaak van een writersblock bij de meeste mensen kunnen liggen. Dat hetgeen dat je schrijft te maken heeft met de buitenkant, terwijl je het schrijven moet bewaren voor de binnenkant. De motieven die er zijn als er een zaal vol mensen zijn. De eerste keer wil je die mensen behagen. Je zou je broek wel naar beneden willen trekken om te zeggen: Hou Van Mij.

Terwijl het anders ligt. Ik heb dat nog gezegd tegen een meisje dat hele mooie dingen maakt op de toneelschool, voor haar eerste voorstelling vorige week. ‘Je hebt nu zoveel energie gestoken in het maken van iets. Realiseer je dat het er voor tachtig procent al is als je opkomt. Je moet niet gaan trekken, realiseer je maar dat je een soort doorgeefluik bent’. Maar in het begin speelt ego natuurlijk wel een rol.’

Waar bestaat jouw ego uit, als je daar eigenschappen aan moet verbinden?

‘Uit die aandacht en bevestiging willen hebben. Ik denk dat dat de essentie van ego is. Een plaats willen hebben in een samenleving of een groep mensen. Trots heb ik nooit gehad. Dat was ook een beetje het probleem in het begin. Ze konden mij dodelijk treffen. Ik was veel gevoeliger voor negatieve kritiek, omdat ik het ook wel begreep. Ik wist dat bepaalde aspecten van die kritiek waar waren. Omdat je wist dat je nog in ontwikkeling was en je wist, ik ben nog niet aan het einde. Het is alleen heel erg als de kritiek persoonlijk wordt. Als de critici niet meer zien waar je mee bezig bent, maar je af willen maken. Alsof ze je haten. Waarom weet je niet. Je kent die mensen niet, maar je roept iets bij ze op. Iets wat eigenlijk in hen zit, maar waar ze niet mee geconfronteerd willen worden. Dus kotsen ze je uit. En dat heeft bij mij heel lang geduurd voordat ik daar overweg mee kon.’

Wanneer is je ego minder geworden?

‘Dan moet ik altijd aan het programma De Onderstroom denken. Ik begon op een gegeven moment te voelen. Ik denk dat er ook verschillende redenen voor waren.’

‘Mijn moeder overleed, dat was een breuklijn. Verschillende mensen gingen dood binnen een paar jaar. De dood kwam zo af en toe eens toek, toek, toek (*maakt gebaar van omgooien van dominostenen*) doen. Ik denk dat die gebeurtenissen heel veel dingen in perspectief hebben geplaatst. Je hebt daar natuurlijk wel verdriet van, het kan je verschrikkelijk blokkeren in een aantal dingen.’

‘Maar het proces was eigenlijk daarvoor al ingezet. Ik reed vaak ’s avonds na een voorstelling terug met een oude gitarist, Tony Boos, die heel veel naar Indië was geweest. Dat waren hele mooie gesprekken. Waarbij het altijd ging over de essentie van muziek. Maar als je het hebt over de essentie van muziek heb je het ook over de essentie van het leven. Hij zei: ‘Er zijn two kinds of music; viral and bacterial.’ Bacterial is veelal de shit die je dagelijks hoort. Die kun je met een beetje Vim wel weg krijgen. Maar viral is iets, als het zich eenmaal genesteld heeft, zal het altijd blijven. Een virus krijg je niet kapot. Komt altijd terug. Dat muteert zo snel.

Ik heb ook altijd dat soort mensen uitgezocht om mee te spelen. Ik vind muzikanten interessant, maar ze moeten wel over het leven nadenken. Als het alleen maar over muziek gaat, vind ik het niet boeiend. Voor mij moet daar een connectie tussen zitten.

Maar, om weer even terug te komen op je vraag, toen begonnen, zeker in mijn zijn, een aantal dingen duidelijk te worden. Maar dan duurt het nog wel een tijd voordat je van op een podium kunnen staan komt tot zo zitten praten als ik nu met jou doe. Nu praat ik vrijer, op een podium moet je meer structureren. Je kunt het gevoel toelaten, maar binnen de structuur. Dat is een even zalig gevoel. Maar ik denk dat daar dat breekpunt lag. Het moest ook wel gebeuren, ik was daar al naar toe aan ’t gaan.’

De fuik

‘Het is belangrijk om je te realiseren dat er verschillende momenten in een leven zijn. Als je geboren wordt, ga je eerst door een soort vleespoort heen. Ik zeg het even heel plastisch. Maar die poort is te klein, ogenschijnlijk. Maar je moet daar doorheen en dan opent zich letterlijk de grootste ruimte waar je ooit in zal komen, de oneindigheid. Maar dat proces herhaalt zich later in je leven, op een andere manier.

Elke keer in je leven dat je een soort stilstaande fase hebt, of gedeprimeerd bent, of er niet uitkomt of dingen niet kan plaats, is dat weer zo’n punt. Je beweegt weer naar zo’n soort fuik toe en je denkt: ‘Ik kan daar niet doorheen’. En dan hop...

Dat soort perioden hebben zo’n belangrijke functie. Maar je mag nooit denken, ik geraak hier niet door en dan ter plekke blijven staan. Want dan word je echt manisch of je gaat dood terwijl je nog leeft.

Je ziet dat bij mensen waar die dynamiek niet meer leeft. Die zich doodstaren op dat punt en zich niet beseffen dat je dat al een paar keer hebt meegemaakt. De puberteit is ook zo’n fase en de dood van mensen van wie je houdt. De eerste keer dat je dat meemaakt denk je, hier kom ik nooit doorheen. En dan toch later hetzelfde, zo’n breedbeeldbioscoop, verblindend qua schoonheid en grootte. En dan kun je die weg weer verder afleggen. Ik denk dat het zo is, tenminste zo ervaar ik het.

Soms wilde ik dat ik dat eerder had geweten. Maar als ik dan om me heen kijk en mensen van vijftig zie, die nog zo aan het rommelen zijn. Dat is geen oordeel, hoor. Maar ik zie dat mensen het slachtoffer worden van hun angsten, een heleboel dingen niet meer durven, voor veiligheid gaan.’

‘Och, jongens, als je ouder wordt dan is dat – wat ik ook bij andere culturen zie - zo verschrikkelijk mooi. Dat die mensen bijna loskomen. En dat ze dingen in een groter perspectief zien en niet meer bezig zijn met katten op elkaar en flauw doen. In die zin geloof ik dat je wijs kan worden.’

‘Ik gooi graag mijn kont tegen de spirituele kribbe. Omdat het soms heel concreet in elkaar zit. Ik ben wel een Jung-aanhanger. Dat collectief-onderbewustzijn, wat je met je meedraagt. Dat is cultuur, geschiedenis, je voorvaderen, dat draag je mee. Ik denk dat ik daardoor mijn ego kan lossen. De dictatuur van mijn ego ging er vanaf toen ik dat besepte. Ik ben onderdeel van een geheel en dat is godverdomme een verlossing.’

‘Ik heb een tijdje geleden stembandontsteking gehad, toen kon ik twee weken niet praten. Dat was erg confronterend. Ik kan goed stil zijn, maar als je niet mag praten. Dan ben je alleen met jezelf. Ik zat me alleen maar essentiële dingen af te vragen. Zoals: wat zou ik doen als ik niet zou kunnen zingen? Hele nuttige vragen.’

Verleden

Wat voor jongetje was je?

‘Ik moet dat eigenlijk eens goed onderzoeken. Een klein kereltje met een brilletje op. Met een lui oog, afgeplakt. Ik ben daar nu wel een beetje mee bezig, het is ook jezelf in kaart brengen. Je bent je eigen onderzoeksmateriaal. Mijn moeder vertelde de laatste jaren, dat we met z’n drieën zijn, maar dat het er een stuk of zes hadden moeten zijn. M’n zus en ik zijn Des-kinderen. M’n moeder heeft veel miskramen gehad. Ze wou eigenlijk vijf of zes kinderen.’

Wat betekent dat, dat je Des-kind bent? Ben je dan niet meer vruchtbaar?

‘Mijn zus heeft daar veel problemen mee gehad. Het is ook kankerverwekkend. Waarschijnlijk is m’n moeder daardoor ook overleden. Ze moest natuurlijk ook overlijden, dat is ook waar.’

‘M’n moeder vertelde dat toen ik geboren werd, dat ze mij maar een beetje liet dobberen. Zij was in de winkel, we hadden vroeger een juwelierswinkel. Ze was een hele goede verkoopster en deed het ook ontzettend graag. Ik denk dat ze het verkopen op dat moment in haar leven ook nog heel graag wilde. Ik heb het er nooit met haar over kunnen hebben op die manier. Dus daar kwam ik. Absoluut gewild, met liefde omringd, maar wel heel veel alleen gelaten. Mijn moeder zei achteraf vaak: ‘O, had ik je maar niet zo vaak alleen gelaten’. Die zag mij alleen maar de wereld over trekken en dacht: ‘Wat heb ik gedaan’.
‘Een moeder wil natuurlijk graag dat je in een nieuwbouwwijk veilig zit met een verschrikkelijk leuk vrouwtje en dat ze, op het moment dat zij haar ogen sluit, al weet hoe het verder loopt. Nou dat wist ze met mij niet. Eigenlijk ook weer wel, want zij kende haar vader wel weer zo.’

‘Maar goed, ik was dus een grijs muisje, ergens in het midden. Het was pas laat op de middelbare school dat ik iets van mezelf durfde te denken. Daarvoor word je gestigmatiseerd op een school, hè. Je bent een snelle jongen of een slimme jongen. En ik heb verschrikkelijk lang gespeeld. Ik was in het begin ook niet naar school te krijgen.’

‘Ik zat liever op zolder allerlei werelden te verzinnen met soldaatjes. Die Duitsers uit de Tweede Wereldoorlog vochten gewoon met de middeleeuwse cowboys en indianen. De hele teringzooi door elkaar.

En het geestige is, dat hele aspect is ook aan ’t terugkomen. Dat is waar het op een podium over gaat. Je moet die innerlijke wereld durven laten zien. Want dat is natuurlijk wat je in de puberteit en de adolescentie verliest. Dat durf je dan niet meer te laten zien. Want anders ben je volstrekt infantiel, word je als infantiel afgemaakt. Zeker in deze samenleving, waarin wij leven. Waarin je een soort economische pion moet zijn. Ze hebben niks aan mensen die een beetje onnozel gaan doen, natuurlijk.’

‘Je past je aan natuurlijk. Dat moet ik nog steeds en ik kan het ook. Ik denk dat veel mensen in deze wereld zich voor de buitenwereld op een aantal punten aanpassen. En dat is goed ook, want zo draait de wereld. Iedereen heeft dat voor een deel. Maar ik zou weleens in de huid van dat jongetje van toen willen kruipen, hoor. Ik ben vanaf m’n zestiende pas opgebloeid.’

‘Ik kom uit een dorp, dat was de wereld. De weilanden, de hooizolder waar je met vriendjes in lag om elkaars piemeltje te bekijken, bij wijze van spreken. Voor de rest gebeurde er ook niks op dat vlak. Weet je, zo’n dorp, ten aanzien van meisjes bleef dat ook enorm romantisch. Als je nu dertien bent en je hebt het nog niet gedaan heb je een enorm probleem. Maar het was een beetje een idyllische wereld. Als je nu de verhalen hoort over wat zich werkelijk afspeelde in dat dorp. Dat de apotheker tegenover ons stevig naar de hoeren ging in Amsterdam en daarover vertelde in de winkeliersvereniging. En mijn vader – een zeer integer en loyale man- daar toch wel om moest lachen. En soms denk ik, waarom hebben ze dat toen niet verteld. Dan wisten we tenminste dat de wereld iets anders in elkaar zit dan dat soort normen en waarden gedoe waar de Balkenende weer naar toe wil. Wat mensen geen fundament geeft, ook.’

‘Maar ik zou er nog wel veel voor over hebben om nog eens in dat jongetje van toen te kruipen. Beleving vind ik verschrikkelijk schoon bij kinderen. Die verbeelding van kinderen. Ik denk dat verbeelding essentieel voor theater is. De meeste foto’s van mensen die ik daarmee bezig zie, laten zien dat iemand iets moet hooghouden. Die van mezelf hebben dat ook. Voor de laatste plaat heb ik foto’s van mezelf genomen, tot ik dacht dit klopt een beetje met wat ik voel vanbinnen. En dat ligt niet aan de fotograaf, maar dat je dat zelf naar buiten moeten laten komen. En dat is nou ego. Hoe moet ik overkomen. Als je dat denkt, dan is het te laat. Veel artiesten zijn met die buitenkant bezig, het flirten met de buitenwereld. Zo’n Marco Borsato en Koen Wouters, die spelen daarmee. Maar die schrijven ook niet zelf. Voor mij heeft het lang geduurd voordat ik mijn ego kon hanteren. Dat heeft heel lang geduurd.’

Heb je zelf kinderen?

‘Nee. Ik weet dus ook niet of dat de bedoeling is. De afgelopen twee jaar had ik wel zoiets van: het moet er ook maar van komen. Maar nu denk ik dat het bij mij meer een “accident de parcours” moet wezen, zoals de Fransen dat zeggen. Als ik er bewust over ga nadenken is dat een slechte zaak. En ik weet dat als het zou gebeuren, dat ik daar wel wat mee zou doen. Ik denk dat ik m’n verantwoordelijkheid wel zou pakken. Maar het hoeft eigenlijk niet, kinderen. Het is wel iets waar ik over heb moeten nadenken. Ik zie zoveel mensen om me heen die kinderen nemen omdat hun eigen leven een beetje dicht begint te slibben. Mensen toch met zeer veel verstand.’

Generaties

‘Ik ben dus beschermd grootgebracht. En toch had ik die rare drang om daaruit te ontsnappen en dat dorp achter te laten. Wetende dat het daarna nooit meer veilig wordt, natuurlijk. Want eenmaal die plek achtergelaten ga je naar Utrecht, Antwerpen, en volstrekt andere culturen. En maar verder, om natuurlijk uiteindelijk terug thuis te komen. Want dat besef ik me nu ook. Elke weg daarnaartoe is om dat terug te zoeken.

Utrecht was de echte wereld. Echt een ontdekking. Zo’n oorbel en een lange zwarte bontjas aan. En politiek correct overal tegen zijn waar je tegen moet zijn en eigenlijk niet weten waarom. Ik kom van een tussengeneratie, die hippies waren zich al aan ’t bedenken. Zo’n twintig procent daarvan is nog zeer trouw aan de oude idealen. Maar tachtig procent heeft de poen gepakt en zit in Zuid-Frankrijk in hun tweede huisje. Nieuw links van die tijd. Dat is de geest waarin ik ben grootgebracht.’

‘Eigenlijk denk ik dat mijn generatie uiteindelijk misschien wel idealistischer is dan al die hippies bij elkaar. Bij ons was het geen breuklijn die we moesten doorbreken. Wij werden er mee grootgebracht. Opgevoed door ouders met oude normen en waarden, maar wij kregen les van die zestigers.

En daar heb ik ook nog iets mee af te rekenen, echt waar. Ik heb een prachtig boek gelezen van Jodi Mitchell, haar biografie, waarin Graham Nash ook zegt: ‘We hebben wel heel hard lopen roepen en zijn daarna in een bocht de andere kant op gegaan’. Het is toch raar, dat door dat liberaal paarse kabinet -wat eigenlijk allemaal mensen uit die tijd waren, ook van de PvdA- de samenleving nog nooit zo materialistisch is geworden als nu. De fundamenten zijn onderuit gehaald. Hier gaan we nog lang problemen mee krijgen hoor, met wat er de laatste vijftien jaar in dit land gebeurd is. Het heeft niets meer te maken met cultuur. Dan bedoel ik niet theater en zo, maar de essentie van cultuur. Maar ik kan het nog niet echt pakken. Ik ben er wel veel mee bezig.

Dus ik kom uit zo’ tussengeneratie en dat voel je ook. Tussen de jaren negentig, waarin alles ineens begon te boomen en waarin iedereen zich ineens, zonder zich te moeten verantwoorden, kon richten op hoe meer en hoe beter. En die andere generatie, de zestigers, bij wie het alleen maar om het geestelijke ging, zeg maar. Op een gegeven moment kom je uit de centrifuge en dan denk je: ‘Daar gaat het nou over!’ Ik zie dat bij veel van mijn generatiegenoten, zoals Maarten (van Roozendaal), het spreekwoordelijke dubbeltje ook pas laat is gevallen.’

Man - vrouw

‘Ik val op vrouwen. Ik denk dat ik verliefdheid nooit op een man zou kunnen projecteren. Omdat je dat ook een heel stuk zelf verzint. Verliefdheid heeft niet zoveel te maken met de figuur waar het over gaat. En vrouwen zijn voor mij als man toch een stuk moeilijker te doorgronden dan mannen. Een man is vriendschap. In mijn relatie tot mannen, waarvan ik toch een aantal goeie vrienden heb, twee in elk geval, kameraden zeg maar, speelt die mystiek ook geen rol. Het is tastbaarder. Zou het ook niet verschrikkelijk zijn voor de evolutie als de geslachten elkaar zouden doorgronden? Dan is het ook niet meer leuk, dan is het hele spel weg. Ik denk dat de natuur die spanning heeft verzonnen. Anders werkt het ook niet.’

‘Naarmate de tijd vordert kun je wel iets genuanceerds zeggen over het verschil tussen de geslachten, maar dat er een verschil moet zijn is duidelijk. Dat is fysiek zo, dus dat dat geestelijk ook zo moet zijn lijkt me duidelijk. Eén plus één is twee. Voor mij moet er ook een drift bij verliefdheid betrokken zijn. Als ik met homoseksuelen praat, is dat er ook. Die kijken op zo’n manier naar mij, als je binnen hun aantrekkelijkheidsveld valt natuurlijk, dat je denkt, gut nu weet ik hoe het voor een vrouw is om door een man op zo’n manier bekeken te worden. Ik ben dus nooit verliefd geweest op mannen, maar ik heb wel een sterke binding met mannen. Ik ben een man, wat dat betreft.’

Gevoel

Moet je gevoelig zijn om gevoelige nummers te kunnen schrijven?

‘Dat ligt eraan wat je onder gevoelige nummers verstaat. Ik denk dat je gevoelig moet zijn, als je wilt leven. Nu komt de preek van dominee Bos. Als je leeft en je bent niet gevoelig, ben je een onnozelaar. Het zou ook dom zijn, want dan komen de prikkels niet goed binnen en loop je hier eigenlijk voor de kat z’n kloten rond. Als ik door de Kalverstraat loop en ik zie wat ik zie en ik zou dan niet voelen dat ik leef? Dat is toch verschrikkelijk. Gevoeligheid moet per definitie nóg meer aanwezig zijn als je iets wilt creëren. Gevoeligheid zijn antennes eigenlijk. Ik noem het soms een netje. Ik draag een netje mee en af en toe wordt er een balletje naar beneden gegooid. En ik heb toevallig zo’n netje bij me. Er zijn meer mensen die dat balletje kunnen zien, maar ik kan het opvangen. Ik kwam eens zo’n oud gezegde tegen: ‘De hemel geeft, wie vangt, die heeft.’ Dat bedoel ik dus. Dat netje is een surplus aan gevoeligheid. Om iets te maken heb je dat nodig.

Maar soms kan dat vervelend zijn. Want als ik op straat loop, als ik iemand zie waarvan ik denk, oei die voelt zich niet goed, kan ik dat soms bijkans voelen. En dat is weleens vervelend. Dus ik moet ook niet te veel op straat lopen.’ *(lacht hard)*

Heb je ook een harde kant?

‘Ik ontdekte pas een kant aan mezelf, ik heb een hekel aan hiërarchie. Dat zit bij ons in de band ook niet. Ik draag wel een verantwoordelijkheid, maar iedereen heeft z’n eigen rol. En als iedereen dat doet, hoeft er helemaal niet gepraat te worden over wie de baas is. Maar over die harde kant: als iemand zich verschrikkelijk deemoedig tegenover mij gedraagt en wil dat ik de baas ben, moet ik maken dat ik weg kom. Want daar heb ik geen respect voor. En ik denk dat ik dan wel venijnig uit de hoek kan komen. Respectloos. Maar dat zijn ook altijd mensen op wie getrapt wordt en die zelf ook trappen naar beneden. Het Eichmann-type, die ook in dat soort structuren het best passen. Die gemeen zijn.’

‘Maar zelf hard? Soms zou ik dat meer moeten zijn. Maar aan de andere kant zit ik in een wereld en die heb ik zo gecreëerd, dat ik eigenlijk ook niet hard hoeft te zijn. Wel duidelijk, maar dat is iets anders. Ook bijvoorbeeld in mijn band. Je kiest voor engagement, je weet waar je aan toe bent. En als je daar niet aan voldoet, dan lig je erbuiten. Want als iemand me echt laat zitten, dan is het ook makkelijk: eruit.’

Ben je dan gekwetst?

‘Nee, en eigenlijk heeft het ook niks te maken met hardheid. Want dan praat ik zo lang met iemand tot het echt niet meer gaat. En dan zorg ik er nog voor dat ze ergens anders terecht kunnen. Want ik wil, dat heb ik van thuis geleerd, in elk geval niet hetzelfde doen als iemand anders. Daar ontdek ik toch wel een soort Nieuw Testamentair gedachtengoed, dan keer ik m’n andere wang toe.’

Ken je haat?

‘Niet zo sterk als ik liefde ken. Er zijn mensen die me geraakt hebben, dat vergeet ik niet zo snel. Maar ik kan het wel laten rusten. En de pen is een probaat middel om antigif te produceren. Inkt is antigif. Anders denk ik dat het dieper onder me zou komen. Want haat is een onverwerkte pijn. Een soort litteken. Het verhardt en als het slecht weer is, dan voel je het weer. En het is ballast. Haat heeft een gewicht en liefde is licht. Haat is niet aangenaam, maar kan voor sommigen wel een drijfveer zijn. Je kunt er mee spelen. Maar iemand intens haten, ik moet er niet aan denken.’

‘Op het vlak van geweld ben ik wel rustig. Ik kan wel gepassioneerd zijn. Zoals net, als we over dingen beginnen te praten, dan schiet ik wel los. Omdat ik in iets geloof. Maar destructie ken ik niet. Ik geloof in constructie.’

Waar ligt die balans tussen constructie en destructie? Zoals met een zandkasteel. Je graaft een gang onder die berg en probeert ‘m zo groot mogelijk te maken. Maar zo dat de berg net niet instort.

‘Maar je kan er alleen maar van genieten als je weet dat het ook in elkaar gaat kukelen. Je weet dat je met iets volstrekt nutteloos bezig bent, maar dat is misschien wel mijn levensmotto. Ik acceptéér destructie wel. Kathedralen worden gebouwd en vroeg of laat ook weer neer gebombardeerd. Ik weet dat dat bestaat en daar zelfs misschien een soort evenwicht in zit. Maar ik wil wel bouwen, dat vind ik leuker dan de boel kapot gooien. Waardoor iemand anders wel weer kan gaan bouwen, natuurlijk.’

Ben je weleens in therapie geweest?

‘Nee, ik heb er weleens over gedacht. Ik had zo’n punt. Je kunt soms verdwalen in je kop. Dus ik dacht, misschien moet ik nu eens met iemand gaan babbelen. Wat er goed aan is, is het onpersoonlijke. Maar ik ken veel van de methodieken. Dat komt omdat ik er veel over gelezen heb. Ik heb laatst nog Totem und Tabu van Sigmund Freud doorgeworsteld. Interessant. Op een gegeven moment overspeelt hij zich totaal. Maar het blijft me altijd wel boeien.

Ik vind eigenlijk de meeste filosofie leuker dan psychologie, omdat psychologie vaak gebaseerd is op methodieken. En op het moment dat je dat kent, is het een spelletje. Een gitarist die ik ken is in therapie. En die is zo intelligent, die wint van de therapeut. Laten we wel zijn, er zijn even weinig goede therapeuten als goede zangers.

Grenzen

‘Ik moet over grenzen heen.’

Ook over je eigen grenzen?

‘Als het kan wel. Dat is veel moeilijker. Maar je kunt wel je gebied vergroten. Dat geloof ik absoluut.’

‘Ook letterlijk. Toen ik 19 was ben ik gaan rondtrekken tot aan Mexico toe. Ik scheet echt in m’n broek. Dus in New Orleans kreeg ik een mes voor m’n kanis. Ik was natuurlijk zo bang, ik trok het aan. Toen vroeg ik me wel af: ‘Waarom moet ik me verplaatsen? Ik doe het ongeveer tegen m’n zin in.’ Ik voelde me onveilig. Vanaf dat moment is die angst wel minder geworden, zeker wat reizen betreft. Maar het heeft er altijd ingezeten. ‘Waarom ga ik nou weg, er kan toch iets gebeuren onderweg?’. En zo letterlijk als dit is, zo is het figuurlijk ook. Voorbij iets durven denken. Niet bang zijn om jezelf een vraag te stellen, of de dingen die je altijd gedacht hebt te bekijken. Bijvoorbeeld wat is liefde? Je hebt daar een soort beeld van en op een gegeven moment wordt dat heel diffuus. Dat is ook een grens passeren.’

‘En ik bedoel met reizen wel erin gaan. Dus niet bezoeken. De meeste mensen verplaatsen zich en zijn zichzelf op een andere plek. Terwijl die plaats invloed op je moet hebben en niet zo’n beetje ook. Ik heb eerst een hele tijd in West-Afrika gezeten en dat heeft toch zeker een heleboel in mijn denken veranderd. En mij vragen doen stellen.’

‘Het zit nu eenmaal in de aard van de mens om het liever wat veiliger te hebben, ook bij mij. Terwijl, als je er eenmaal mee bezig bent, het ook niet stopt. Dan moet je all- the-way gaan. Tot het einde van de rit.’

Het vervolg

‘Dan wordt de dood ook een grens. Niet dat ik nieuwsgierig ben naar wat er daarna gebeurt. Ik zelf denk dat ik dan gewoon de grond in ga en dat ik dan word opgevreten door de wormpjes. En ik vind dat niet zo’n misselijke gedachte eigenlijk.’

Ga je vroeg dood?

‘Ik denk het niet. Ik weet het niet. Toen ik in Antwerpen zat heb ik echt een paar flinke fysieke klappen gehad en dacht ik, ik ben er geweest. Dat was de eerste keer van mijn leven dat ik dat dacht. Maar ik heb niet een voorgevoel dat ik snel doodga. Maar er zit ook een toevalsfactor aan. Ik denk niet dat het lot daar altijd zo bepalend in is. Ik denk wel dat als je geluk hebt, dat je een bepaald proces kunt afmaken. Als dat zo is, dan heb je het op een gegeven moment wel gehad. Maar een heleboel mensen krijgen die kans niet. Zoals mensen die een hele ernstige ziekte krijgen. Op een of andere manier word je wel gedwongen om over een hele hoop na te denken in korte tijd. Maar ik vind het wat te goedkoop om te zeggen dat die mensen dan hun proces hebben afgemaakt. Het leven is wat betreft niet eerlijk. Maar dat zijn de spelregels en op voorhand geweten, hè.’

‘Ik word steeds jonger qua denken, vroeger was ik veel ernstiger. Ook tijdens zo’n toer lachen we behoorlijk wat af en ben ik vaak de gangmaker. Omdat tegenover een blik op de wereld en alles willen doorgronden ook een stuk banaliteit moet staan. Om het leuk te houden.

Ik voel wel, het is leuker waar ik nu zit qua leeftijd, vergeleken bij vijftien jaar geleden. Toen moest ik nog zoveel inhalen, werken en doen. Oud worden is het afvallen van het masker. Eerlijk naar jezelf zijn maakt je lichter en daardoor word je jonger, geestelijk.’